

- kétféle tintával -

A magyar gazdaságpolitikai helyzet elemzése és értékelése

2010. III. negyedév

Készítette: Kéri László és Petschnig Mária Zita

Budapest, 2010. október

Tartalom

Bevezető.....	4.
Nyári politikai prelúdók.....	5.
Könnyed meglepetések 1.	5.
Könnyed meglepetések 2.	6.
Gazdasági csomópontok.....	8.
1. A bankadóról.....	8.
1.1. A bankadó, mint állatorvosi ló.....	8.
2. Az Orbán-kormány szabadságharca az IMF-el szemben... ..	19.
2.1. Előzmények.....	19.
2.2. A története.....	20.
2.3. Mi volt a tárgyalások megszakadásának az oka	22.
2.4. A következményekről.....	24.
3. A Varga Mihály-vezette bizottság ténykedése.....	26.
4. Az ÚJ Széchenyi Terv.....	35.
4.1. A bejelentése körülményei.....	35.
4.2. A felhasználható összegről.....	37.
4.3. A Műfaja.....	38.
4.4. A prioritásokról.....	39.
4.5. Idő-és térdimenzió-vesztések.....	47.
4.6. Ami pozitív elem.....	48.
4.7. Ami negatívuma.....	48.

5. Program a devizahitelek megmentéséért.....	49.
6. Költségvetési dilemmák.....	52.
6.1. A reformokról.....	52.
6.2. A 2011-es költségvetési tervről.....	54.

Szeptemberi politikai szezonkezdés

1. Az első száz napról.....	56.o.
2. Az önkormányzati választások eredményeiről.....	64.
3. Három hét összegző kísérleteiről.....	69.

Kétféle tintával írsz.

Az egyik azonnal megszárad, végigsimíthatod, olvasható.

A másik láthatatlan, ahogyan a lámpafények, az illatok

ismétlődésében elrejtőzik a város,

ahová meggondolatlanul visszatérsz.

/Schein Gábor: Éjszakai utazás. És. 2010, szeptember 17./

Bevezető

Legutóbbi összegzésünket azzal a megjegyzéssel zártuk, hogy szándékosan nem foglalatostkodtunk a szimbolikus politizálás, meg az ideológia-teremtés április utáni vitáival. Annak ellenére sem, hogy e kérdésekről százzszámra jelentek meg a különböző színvonalú vitacikkek. Tettük mindezt abból a meggondolásból, mert úgy véltük: ezek mulékony epizódok, nem tartoznak a lényeghez, a napi porhintés részei és egy átfogóbb elemzés keretei között nem érdemlik meg a komolyabb figyelmet. Negyedév elteltével be kell látnunk, hogy némileg tévedtünk. A választások utáni világnak úgy tűnik, szerves összetevői lesznek az ilyen-olyan szimbolikus viták, sőt... Félévvel az áprilisi választások után azt látjuk, hogy éppen ezeknek a rendszeres kitermelésével volt az új kormányzat leginkább elfoglalva. Vagy pontosabban szólva: a valós, tényleges tétekre menő viták helyettesítéseként a kabinet rendre produkált nagy port felverő szimbolikus/ideologikus vitatémákat.

Most tárgyalandó ciklusunk kezdőnapja 2010 július 2-a, a mikor a kormány rendeletet hozott arról, hogy a közintézményekben jól látható/olvasható helyen kötelezően kifüggesztendő a június 14-én elfogadott Nemzeti Együttműködési Nyilatkozat szövege. A negyedév zárónapjának pedig október 3.-át, az önkormányzati választások napját tekintjük. E két időpont között sokkal, de sokkal több esemény történt, mint amiről előzetes találgatásaink során eltöprenghattünk. A páratlan sűrűségű időszakból ezúttal megkülönböztetett alapossgággal vesszük szemügyre a gazdasági folyamatokat, s az új kormányzat gazdasággal kapcsolatos viselkedését. Hasonlóképpen részletezni fogjuk az őszi politikai szezonkezdet főbb csomópontjait is, miként alaposabban kitérünk a kormány első száz napját megragadni kívánó elemzések főbb üzeneteire is. Mindezt abból a megfontolásból

tesszük, mert két évtizedes tapasztalatunk int bennünket arra, hogy a mindenkori új kormányok munkálkodásaik legelső hónapjaiban követik el rendre azokat a strukturális jellegű tévedéseket, politikai és kommunikáció hibákat, amelyeknek a későbbiekben – olykor évekig is – foglyaivá válnak. Ez a magyarázat arra is, hogy ez alkalommal miért sikeredett szokatlanul nagy terjedelműre az összegzésünk. Inkább most figyelünk oda minden apróbb részletre, nehogy később olyasmin lepődjünk meg, amit a maga idejében - kellő alaposággal eljárva – nagyon is kötelességünk lett volna megérteni.

Nyári politikai prelűdök

1. Könnyed meglepetések - 1.

Mint már utaltunk rá, a kormány rendeleti úton kötelezővé tette a NENYI kifüggesztését, amivel természetesen azt érte el, hogy a két héttel korábbi szórványos és lagymatag kritikák helyébe elemei erejű felháborodás lépett. Megszületésekor legfeljebb megmosolyogták, s az új hatalom túlbuzgóságának tudták be ezt a nyilatkozatot, amelyben leginkább a kötelező parlamenti elfogadás – a nem annyira leplezett erőszakos tukmálás – gesztusa volt a legfurább. A kötelező kifüggesztés esete azonban már más elbírálás alá esett. Ilyen jellegű parancsoktól a magyar társadalom sok-sok évtizede elszokott már, s e gesztusokat a többségünk turistaként ismerhette meg olyan kubai, szovjet és egyéb diktatórikus helyeken, ahol az erőszakolt politikai kultúra szerves függelékei éltek. A keménykedés előbb-utóbb önmaga paródiájává alakult át, s nem volt meglepő, amikor az MSZP néhány nappal később Orbán Viktor születésnapjának nemzeti ünneppé történő előléptetésével állt elő...

Érdekes módon, a kormányzati vezetők közül senki nem merte egyértelműen bevallani, hogy e balfogás a miniszterelnök személyes közbelépése nyomán jött volna-e létre, mert a megkérdezettek fegyelmezetten kiálltak a kifüggesztési parancs mellett. Bár az több mint árulkodó, ahogyan szegény Navracsics Tibor ekkoriban készült interjúiban egyszerre igyekezett megvédeni a nyilatkozatot, illetve megpróbálta az egész ügyet a jelentéktelenségig bagatellizálni. Az újságírók meg nem mertek visszakérdezni: ha ez az egész mégsem fontos, akkor miért is hepciáskodik a kormány? (Navracsics, július 9. és 15.)

Tényleg, miért is? Ha olyannyira meg voltak győződve a NENYI kivételes történelmi karakterének fontosságáról, ahogyan ezt hirdették, akkor miért nem bíztak annak a népnek a

bölcsességében, szimpátiájában, amelyik néhány héttel korábban éppen az ő forradalmi győzelmüket alapozta meg? Miért kellene egy népet kötelezni arra, ami amúgy magától is a legfontosabb neki? Talán azért, mert ők maguk sem hittek ebben egy pillanatra sem. Azzal, hogy kötelezővé tették a NENYI-t, egyúttal indirekt módon beismerték azt is, hogy nem bíznak eme eszmerendszer önkéntes követésében.

A július 8-ai hetilapok vezércikkei, vezető elemzései kivétel nélkül ezzel az elvetélt kísérlettel foglalatostkodtak. Tamás Gáspár Miklós a korabeli szezon egyik legszínvonalasabb elemzésében a szimbólum-kisajátítási folyamatban és a NENYI erőszakolásában a köztársasági eszmerendszer nyílt elárulását mutatta ki. Egy hónappal később Bauer Tamás – idei legjobb és legalaposabb írásában – aprólékosan bizonyította, hogy a NENYI szövege a 2002 utáni Fidesz valamennyi fontos segédmitológiájának foglalata, rendszerbe foglalása. Az új rendszer mítoszteremtő kísérleteinek összegzése, amely arra is jó, hogy megsemmisítő kritikai fegyver legyen az elmúlt nyolc év baloldali mítoszaival szemben is. (A magunk véleménye pusztán csak annyi, hogy ez a döntés/tett/gesztus volt az első olyan nyilvánvaló kapitulációs tévedés, amely rést ütött a kétharmados mítosz nyomasztó és sokáig megdönthetetlennek tűnő vélelmén. Ez volt az a pont, amikor világossá vált: ellenfél nélkül is megbukhat a Fidesz, nem lesz benne kellő önmérséklet.)

2. Könnyed meglepetések - 2.

Nagyjából az említett, júliusi szórakoztató két-három hét árnyékában fontos közjogi/személyi változásokra, változtatásokra is sor került. Július elején a parlament – zokszó nélkül – megválasztotta Schmitt Pált köztársasági elnökké, a megüresedett helyre pedig Kövér Lászlót – házelnökké. A két döntésre nem egyforma érzékenységgel reagált a közvélemény. Kövér László helyzete védhetőbb volt, hiszen alig néhányan vannak a mai magyar parlamentben olyanok, akik a rendszerváltás kezdete óta ott ülnek. (Összesen kilencen.) Kövér az egyikük, ő pedig volt már frakcióvezető, bizottsági elnök, miniszter, vagyis mindent tud a parlamenti működésről, amit tudni lehet és érdemes. (Vele szemben legfeljebb azt lehetne érveként felhozni, hogy olyannyira autonóm személyiség, aki még a saját táborán belül is rendre szembenálló táborokra osztja híveit és ellenfeleit. Más oldalról nézve viszont az is igaz, hogy a jelenlegi hatalmi leosztásban ő az egyetlen személy, aki képes és tud is - akár nyíltan is - szembeszállni Orbán Viktor döntéseivel.)

Schmitt Pál újkori politikai karrierje viszont egyértelműen Orbán Viktor személyes megérzéseire kapcsolódó látvány. Önálló véleményformálás aligha várható tőle, bár egy ilyen pozícióban legalább félszáz beosztottnak éppen az a dolga, hogy ha mégis meg kell szólalnia, akkor azt kellően megformálva tehesse. Legelső megszólalásaiból, interjúiból komolyabb konfliktusok nem fakadtak, mert ahhoz is valamiféle önálló karakterrel kellett volna rendelkeznie. Mosolygást, feszengést, időnként kínos pillanatokot azért tudott híveinek szerezni. A Fidesz-nagyüzem azonban gyorsan tanult, s a legelső hónap után legfeljebb csak a nagyon kockázatmentes momentumokban biztosítottak számára szereplési lehetőségeket. Amikor a maga lehetséges alkotmányos szerepfelfogásáról beszélt, abból kellő egyértelműséggel derült az ki, hogy a kormánynak nem kell attól tartani, ahogy – esetleg Sólyom László módjára – alkotmányos ellensúlyként, ellenőrző/korlátozó tényezőként kívánna működni. Szerencsétlen megfogalmazása szerint inkább szeretne a kormányzat motorja lenni, semmint... micsodája is...? S azt megtudhattuk (mert ezt tényleg tudhattuk...), hogy nagyon szeret motorozni. Tud is.

Írások a kezdetekhez:

- Nem lesz váltás a Sándor palotában. Navracsics- interjú, Népszabadság, júl. 9.
- Hol itt a botrány? Navracsics – int. Heti Válasz, júl. 15.
- Nyers erőjáték a bankvilággal. Kövér László – int. Heti Válasz, júl. 29.
- Számomra a plebejus szó nem jogi, hanem érzelmi kategória...Schmitt Pál, Népszabadság, aug. 14.
- A (nem)politizáló elnök. Csizmadia Ervin, Figyelő, aug. 5.
- Elnöki átadás/átvétel. Nagy N. Péter. Népszabadság, aug. 5.
- A köztársaság jelképei, TGM. ManCs, júl. 8.
- Pomádé. Bauer Tamás, ÉS. aug. 13.

A nyár közepének két hónapjában az említett személyi és/vagy szimbolikus kérdésekhez képest a gazdasággal kapcsolatos problémák összehasonlíthatatlanul fontosabb ügyekként jelentkeztek. Ezért a politikai eseményekkel és folyamatokkal kapcsolatos fejtegetéseinket ezen a ponton felfüggesztjük, és hosszú időre zárójelek közé is tesszük. A politika árnyékából nagy hirtelen előbújt a gazdaság, és jó időre háttérbe szorította a tisztán hatalmi játszmákat. Látszólag. Legalábbis, így látszott.

Gazdasági csomópontok

1. Bankadó

A pénzüzetek különadója, vagy ahogy elhíresült, a bankadó, a június elején bejelentett 29 pontos akciótér kétségkívül legnagyobb horderejű, legtöbb port felkavaró döntése volt, aminek a hatásaival még évekig szembesülni fogunk. Meghirdetésének és bevezetésének körülményei tanulságosak, és megvilágítják az Orbán-kormány első száz napos működésének sajátosságait, ezért az akciótérből kiemelve külön is foglalkozunk vele.

1.1. A bankadó, mint állatorvosi ló

1.1.1. Lavírozás és kényszerhelyzetben rögtönzött döntés

Orbán Viktor magatartásának egyik pregnáns sajátossága, hogy minden esetben megpróbálja a lehetetlent, bár tisztában van a korlátokkal, azokat mégis áttörhetőnek véli – és eszerint cselekszik. Június elejéig kormánya hitt abban, hogy fel lehet lazítani a 2010. évi hiánycélt, ami nagyobb költekezési, adócsökkentési mozgásteret adott volna számára. Június 3-án Barossoval mondatta ki – és üzeni haza -, hogy Magyarországnak tartania kell a konvergenciaprogramban lefektetett ez évi 3,8 százalékos, GDP arányos hiánycélt. (Ezt a Fideszen belül egyébként hatalmas politikai tettként értékeli azóta is, mármint, hogy így a belső gazdaságpolitikai szükséglet ódiómát a kérlelhetetlen unióra lehetett kenni.) Az addigi gazdaságpolitikai lavírozásnak ezzel véget kellett vetni, és elő kellett állni egy olyan programmal, amely a befektetők számára valószínűsíthetővé teszi a deficitcél tartását. Mint ahogy az azóta indirekt módon bebizonyosodott, a Fidesznek nem volt kidolgozott, középtávra (a parlamenti ciklusra szóló) szóló gazdasági programja, ezért rögtönzésre kényszerült. Így kaparták össze az első akciótér, amelyet Orbán Viktor bejelentése szerint majd továbbiak fognak követni.¹

¹ A következőt meg is nevezte, amely egy szeptemberben bemutatandó szociális akciótér lett volna. Ezt azonban idővel levették a napirendről. Valószínű, az önkormányzati választások előtti további semmit mondás

A lavírozás háttérében annak a reménye húzódott meg a kormány részéről, hogy ha a várakozásuk bejön, akkor megúszhatják a kontinuitást az általuk sokat bírált Bajnai-kormányral, elkerülhetők lesznek a népszerűtlen intézkedések, és azonnal hatalmas fordulat tudnak felmutatni a választópolgárok előtt - például radiális adócsökkentésekkel. E tekintetben semmiben sem különbözik a Nemzeti Ügyek Kormányának elődeinek gondolkodásától.

Antall József sem hitte el, hogy a Valutaalap és a külföldi befektetők kemény korlátot állítanak fel számára, s bár Rabár Ferenc próbálkozott megszorítások felvezetésével, Matolcsy György akkor is lesöpörte azokat az asztalról, és saját csodareceptjével kecsegtette a kormányfőt. Antall azonban időben felismerte, hogy Rabár Ferenc lemondása után a gazdaságpolitikai titkárság vezetőjét, Matolcsy Györgyöt is vissza kell vonni. A gazdaságpolitikai huzavona a Kupa-program bejelentéséig tartott.

Horn Gyula 1994-es kormányra kerülésekor – Békesi László pénzügyminisztere ellenében – nyolc hónapig bízott abban, hogy a költségvetési konszolidációt megúszhatja. Nem sikerült neki sem, így kényszerült ki Bokros-csomag 1995. március 12-én.

Gyurcsány Ferenc első kormányának megalakulásakor, 2004 októberében tisztában volt azzal, hogy az államháztartás konszolidációját – most már reformokkal is alátámasztva – folytatnia kell, nem tette, helyette a 100 lépés programját hirdette meg. A korabeli befektetői klíma még egy mérsékelt választási költségvetést is megengedett számára. A radikális korrekcióra csak 2006 nyarán került sor.

Az Orbán-kormány csak ezt a sort folytatta 2010-ben. Ahogy elődeinek, úgy neki sem volt hosszabb távú cselekvési terve, s ahogy elődeinek lavírozása mindannyiszor növelte a bajt, a rendezendő gyúanyagot, úgy neki is nehezebb körülményekkel kellett szembesülnie. S ahogy elődeinél, nála is a külföld mutatta fel a stoptáblát: eddig és ne tovább. Különbőség két ponton mutatkozott. Egyfelől – míg az említett kormányoknak néhány hónap is rendelkezésükre állt a stabilizációs programok kidolgozására – Orbánnak a kiélezett, az általa is élesített (Kósa-

már politikai bumerángxként hatott volna, ha viszont vállaltak volna benne valamit – mint azt egy akcióterv megköveteli – annak esetleg vállalhatatlan következményei lettek volna a jövőre nézve.

Szijjártó-Varga nyilatkozatokkal) nemzetközi pénzügyi helyzetben 72 órája maradt arra, hogy előálljon valamivel. Másfelől, amit elődei programként bemutattak, azok szerkezetüket tekintve helyes irányba mutattak, hiteles stabilizációs programként voltak elfogadhatók. Orbán Viktor 29 pontjából azonban a befektetők csak egyet díjaztak, a pontként benne nem szereplő harmincadikat, ti. annak a bejelentését, hogy a kabinet tartja a Bajnai-kormány által elfogadott 3,8 százalékos deficitet. Elődei csomagjaival szemben az akcióterv rögtönzött, átmeneti hatású ötletekből tevődött össze és nélkülözött mindenféle gazdaságpolitikai koherenciát. (Az sem volt belőle kiolvasható, hogy a továbbiakban milyen irányba megy tovább a gazdasági szabályozás.) Ezek voltak a bankadó születésének körülményei.

1.1.2. A rövid távú politikai racionalitás felülírta a hosszabb távú gazdasági racionalitást

Ez sem újdonság a magyar politikában, a kormányok mindig is így működtek, aminek az ára szépen össze is gyűlt. A politika mindig rövid távban gondolkodik, és bízik abban, hogy hosszabb távon majd megoldódnak a problémák. Pontosabban a hosszabb táv is rövid távokból tevődik össze, mindig lesz valamilyen megoldás, mint ahogy ez történelmileg igazolódik is. Ez alól, a nemzettel szembeni felelőtlenség vádja alól, az Orbán-kormány sem mentesül, de ez láthatóan nem érdekli, mert a ma megnyerésénél nincs fontosabb számára sem. (Hosszabb távra ott vannak a megvalósíthatónak ígért álmok, amit mantráznak.)

Így kapta elő ötletcsákjából a kabinet a rövid távon minden politikai szempontból jónak látszó bankadót, aminek hosszabb távon ható gazdasági károkozásával nem foglalkozott, illetve próbálta azt kicsinyíteni, és a felelősségét visszahárítani a pénzügyintézetekre.

A bankadó tudatos döntés volt, mint ahogy ezt Matolcsy Györgytől megtudtuk: „Amikor szembesültünk a már említett magas deficitel, négy eszköz közül választhattunk. Az első, hogy – a korábbi szokásokhoz híven – ráterheljük a pénzügyi stabilitás terhét az emberekre, a háztartásokra, a családokra. A második, hogy ráterheljük az üzleti szektorból a vállalkozásokra, a kis- és középvállalatokra. A harmadik, hogy a kormány magán kezdi a rendkívüli megtakarítást és elindít egy költségvetési felülvizsgálatot. És a negyedik, hogy kiválasztja azt a szektort, amely bizonyos szempontból jobb állapotban van, mint a gazdaság többi része, és azt kéri annak szereplőitől, hogy vállaljanak részt e rendkívüli helyzet

megoldásában. A kormány az első két lehetőséget elvetette, a második kettőt megnyitotta. Ez egy tudatos politikai, gazdaságpolitikai választás.”²

A bankadóban az volt a – ki is mondott – politikai racionalitás, hogy így megúszható a háztartások közvetlen terhelése, s a Fidesz ezt és csakis ezt hajlandó a megszorítások alatt érteni. (Ezért is lett a Matolcsy interjú címe: vége a megszorítások korának – amivel az Orbán-kormány népnúzó elődeitől lényegesen eltérő természetét kívánja hangsúlyozni.) Ugyanakkor olyan szférát terhel, amelynek jövedelme egyébként is szálla a lakosság körében, s amellyel szemben fellépni gesztus a szélsőjobb felé is. A bankokat pufferként emelte maga és az „emberek” közé, hogy a harag, ha a bankadó következményeit áthárítják az ügyfelekre a pénzintézetek, rájuk szálljon. Azzal, hogy e különadóból a későbbiekben milyen kedvezőtlen hatások következnek a nemzetgazdaság egészére, vagyis az érvényesített politikai racionalitás károkozásával, a későbbiekben foglalkozunk.

1.1.3. A kormány kapkod

A kapkodásra is számtalan példát vonultattak fel az előző kormányok, a második Orbán-kormány ebben sem különbözik elődeitől. Ezt az előbbi pontokban írottakkal együtt azért hangsúlyozzuk, mert Orbán Viktornak merőben más képe van kormányáról, és ezt a másságot nagy vehemenciával, gyakran követhetetlen ideológiai tekervényekkel próbálja a társadalom számára is tudatosítani.

A 72 óra alatt elővarázsolt akcióterv maga volt a kapkodás, szinte egyetlen pontja sem teljesül, teljesülhet az eredetileg elképzelték szerint. A bankadó vonatkozásában a kapkodás több ponton is kiütközött. Először is meghirdették, hogy 200 milliárd forintot kell a bankoknak ebben az évben a költségvetésbe befizetniük. Majd ezt követően kezdtek keresni, hogy milyen összetételben, milyen mértékben, milyen alapokra vetítve és kikre vonatkozhat a kötelezettség. Vagyis fordított adószabály-alkotás történt, volt, aki „adótörténeti kuriózumnak” nevezte ezt az eljárást. Másodsor, bizonytalan volt (és még ma is az) a pénzintézeti különadó időbelisége. Kezdetben arról volt szó, hogy csak 2010-11-re szól, majd kiterjesztették 2012-re is. De Orbán Viktor tett olyan nyilatkozatot is, hogy lehetséges a későbbi fenntartása is, esetleg módosított formában. Harmadsor, az elfogadott törvény csak

² Vége a megszorítások korának, interjú Matolcsy Györggyel, Figyelő, 2010. június 17-23.

2010-re vonatkozólag tisztázta a fizetési kötelezettségeket, 2011-re és 2012-re majd külön törvénykezés lesz. Negyedszer, a törvényalkotás menetében felmerült sokféle metamorfózis a Kádár-rendszer szabályozási alkujára emlékeztette a gazdasági folyamatokat régebb óta megfigyelőket.

A rögtönzés, a kapkodás bizonytalanságot szül, kiszámíthatatlan kormányzati politikát eredményez, noha épp ennek az ellenkezője volt a Fidesszel, a választások előtt egyre elmélyülőbb barátságot fűző vállalkozói érdekképviseltek igénye. A kiszámítható gazdasági környezet megteremtésének ígérete vaskosan benne volt a Fidesz választási programjában, s – amiként erre Orbán Viktor az utóbbi időben előszeretettel hivatkozik – a választópolgároktól ennek a végrehajtására kaptak felhatalmazást. (A bankadó nem szerepelt a választási programban, ha úgy tetszik, akkor ez a választói akarattól eltérő döntés.) Ám a Fidesz-vezette kormány első száz napjában nem, hogy erősödött volna, még labilisabbá vált az a gazdasági környezet, amelyben a vállalkozóknak döntéseket kell hozniuk (például az egymillió munkahely megteremtéséről). Ennek volt (és maradt is) része a bankadó keltette, korábbiaknál is bizonytalanabb pénzügyi feltételrendszer.

1.1.4. Sajátos nemzeti együttműködés

Míg az előbbi pontoknál azt hangsúlyoztuk, hogy az Orbán-kormány semmiben sem különbözött elődeitől, ennél a pontnál már némi sajátosságot is fellelhetünk, ami azonban korántsem válik – megítélésünk szerint – a Fidesz-vezette kabinet előnyére.

Miután a szavazófülkékben lezajlott forradalommal megteremtődött a nemzeti együttműködés rendszere – a Nemzeti Ügyek Kormányának állítása szerint - a bankadó kérdésében ugyanez a kabinet a következő együttműködési magatartást tanúsította.

a/ A barátokkal egy kicsit jobban együttműködött.

- Csányi Sándorral előbb egyeztetett Orbán Viktor, mint a Bankszövetséggel. Csányi Sándor ki is nyilvánította, hogy egyetért az adó bevezetésével³ a rendkívüli helyzetben, és az

³ Amikor Gyurcsány Ferenc hirdette meg a pénzügyintézeteket terhelő adót, Csányi Sándor az országból való kivonulással fenyegetett.

OTP nem fogja továbbhárítani a különadót. Ezt az ígéretet könnyen megtehetette, hiszen az áthárítás nem követhető, de ha mégis ellenőriznék, az ellenőr, a PSZÁF is barát lesz.

- Sokáig tartotta magát az az elképzelés, hogy takarékszövetkezetekre nem fog a törvény vonatkozni. Ennek háttérében egyfelől azt lehetett sejteni, hogy ez Demján Sándornak tett kedvezmény, mert ő a takarékszövetkezeti szövetség elnöke. Másfelől még a kormányalakulás előtt, az első nemzeti konzultáción, Orbán Viktor felvetette, hogy a takarékszövetkezetekből szeretne erős magyar bankrendszert felépíteni – szemben a multinacionális bankok lánybankjaival. (Ez sem volt benne a Fidesz választási programjában, tehát erre sem kapott felhatalmazást a választópolgárok többségétől.) Az elképzelésével nem egyezett volna, ha a takarékszövetkezeteket is különadó sújtja. Amikor e kivételezés indoklásáról Szijjártó Pétert az Estében kérdezték, csak annyit tudott – többször, különböző formában – előadni, hogy mert ez a kormány döntése. Végül az elfogadott törvénybe a takarékszövetkezeteket is belevették, de az általánostól könnyebbített mértékű adó befizetésére kötelezték őket.

- A törvény benyújtásának utolsó percéig élt az a kivétel, amit a közbeszédben csak lex Járainak hívtak, hogy ti. a 2007. január 1-je után alapított biztosítókra nem vonatkozik a fizetési kötelezettség, mert nekik még meg kell erősödniük. (Hogy mások sem voltak erősek, nem jött számba.) Szijjártó Péter, a miniszterelnök szóvivője még a törvény beterjesztésének reggelén is ezzel érvelt. Aztán a beterjesztő Nemzetgazdasági Minisztérium kihúzta ezt a kivételt, azaz törölték a lex Járait (ezzel 400 millió forintot vettek ki az ifjú biztosító pénztárcájából). Nem gondoljuk, hogy a közvélemény nyomására, inkább a Járai Zsigmond – Matolcsy György közötti ellentét manifesztálódott ilyen formában.

- A Bankszövetséggel folytatott tárgyalásokon – a kiszivárgott információk szerint – a bankok képviselői sem mutattak egységes fellépést. Voltak barátkozóbbak, akik valamilyen anyagi érdekből közelebb kívántak húzódni a kormányhoz.

b/ A pénzügyi szakma külföldi szakértőinek véleményét egy az egyben elutasította a kabinet.

- Az IMF egyáltalán nem értett egyet a költségvetési hiány bankadóval történő csökkentésével, azt átmeneti és rossz megoldásnak tartotta, és arra akarta rávenni a kormányt, hogy az igényét legalább csökkentse, 100 milliárd forintra.
- Az Európai Bankszövetség június végén levelet írt Orbán Viktornak és Matolcsy Györgynek, amelyben - a Bloomberg hírügynökség értesülése szerint – az adó „mélyreható módosítását” kérte, hivatkozva arra, hogy a diszkriminatív adókiivetés több hitelező céget is veszteségessé tesz, és gátolja a növekedést.
- Az amerikai óriáscég, a General Electric vezetője (mint a Budapest Bank tulajdonosa) személyes meghallgatást kért Orbán Viktortól, amit meg is kapott, de kérése meghallatlanul maradt.
- Az anyabankok mind felvetették, hogy az adóterhelés sok, s igaz, hogy az IMF felé 2008 őszén vállalták magyarországi érdekeltségeik megtartását, ám nem ilyen feltételekkel, ilyen feltételekről nem volt szó.
- A Moody's kinyilvánította, hogy a különadó kockázatos, mert a bankok jövedelemhelyzetének romlása tőkeellátottságukat is veszélyezteti, és ez rontja a növekedési esélyeket.

c/ A tárgyalópartner megvezetése

A bankadóról tárgyaló Bankszövetség június végén kérte a tárgyalások elnapolását, mert nemzetközi kapcsolatait is be kívánta vetni, az IMF-fel július 7-re volt kitűzve tárgyalása. A halasztásba a kormány beleegyezett.

Matolcsy György a július 1-jei kormányzóvivői tájékoztatón úgy nyilatkozott, hogy a következő napokban három fős kormánydelegáció ül le tárgyalni a Bankszövetséggel (Matolcsy, Varga, Fellegi).

Varga Mihály július 2-án reggel azt nyilatkozta, hogy bízik a megállapodás létrejöttében, a bankoknak van mozgásterük abban, hogy hogyan vessék ki az adót, és mi legyen a számítási alap 2011-12-ben.

Matolcsy György július 2-án benyújtotta a törvényjavaslatot a parlamentnek. Ezt követően már csak a parlamenti bizottságok tárgyalhattak az adóról, a Bankszövetség pedig nem bizottsága a Parlamentnek.

Matolcsy György július 6-án azt nyilatkozta, hogy a kormány már nem tud tárgyalni sem a mértékről, sem a vetítési alapról, sem az ütemezésről. Ezzel szemben másnap módosításokat vezettek keresztül a törvénytervezeten, amelyet július 22-én elfogadtak.

1.1.5. A bankadó megtévesztő tálalása a közvélemény felé

a/ A bankadó bevezetését Orbán Viktor azzal indokolta, hogy a válság alatt a bankok sok segítséget kaptak a kormánytól, az állampolgárok pénzéből, most alkalmuk lesz ebből törleszteni. Ez rendkívül jól hangzott, csak nem felelt meg az igazságnak (és ez, nem mellesleg, sértette a bankokat). Az igazság az volt, hogy az OTP és az FHB kért és kapott segítséget, az IMF-EU-kölcsönből, hitel formájában, és azt ekkorra már vissza is fizették.

b/ Amikor megjelentek hírek arról, hogy más országok is fontolgatják a bankadó bevezetését, az Orbán-kormány kezdeményezését a sajtó egy része úgy állította be, mintha a világ utánunk jönne, mi vagyunk az élenjárók, az iránymutatók. Holott másutt egészen másról volt szó. Nem a költségvetési hiány pótlására kívánták felhasználni a különadót, hanem biztonsági alapot terveztek/terveznek képezni a bankok védelmére, és a mértékek is szignifikánsan különböztek a hazaitól. A mérték tekintetében valóban élenjártunk, mert nálunk a hitelintézetek mérlegfőösszege után 0,45 %-ot kell fizetni, az USA-ban csak 0,15 százalékot terveztek, Ausztriában és Nagy-Britanniában 0,07 százalékot. Nálunk a 200 milliárd forint a GDP kb. 0,8 százaléka, az ötletgazdánál, a Svédországban bevezetett stabilitási díjból 10 év alatt jönne össze a GDP 2,5 százaléka.

c/ A tárgyalások előtt és alatt a kabinet minden felelősséget a bankokra hárított. Igyekezett a közvélemény számára azt a látszatot kelteni, hogy ő mindent megtett az „emberekért”.

- A kormány hangsúlyozta, hogy mindent megtesz az ország pénzügyi stabilitásának biztosításáért, a felelősség a bankokat terheli, ha nem akarnának fizetni.
- A kormány csak annyit kért a bankoktól, hogy a különadót ne hárítsák át az ügyfelekre, és emiatt ne korlátozzák a KKV-k finanszírozását. (Vagyis, ha ennek az ellenkezője történik, arról a kormánynak szót nem fogadó bankok tehetnek.)

1.1.6. A bankadó és várható hatása

A pénzügyintézetek különadóját a hitelintézeteknek a 2009. évi módosított mérlegfőösszeg után 0,45 százalékos mértékben kell megfizetniük. A biztosítóknak a korrigált díj 6,2 százaléka a kötelezettség. Az egyéb pénzügyi szervezeteknél – jelleük szerint – a 2009. évi kamat-, díj-, jutalékeredmény, vagy korrigált nettó árbevétel, kezelt vagyon a vetítési alap. Az első részletet szeptember 30-ig, a másodikat december 10-ig kell az államháztartásnak folyósítani.

A 200 milliárd forintból 187 milliárd forint jelent többletterhet, mert 13 milliárd forintot az eredeti költségvetés már tartalmazott. Tekintettel arra, hogy az adózás előtti nyereségből kell fizetni az adót, a bankok társasági adóbefizetése ettől csökkenni fog. A közvetett hatás emiatt 25 milliárd forintra prognosztizálható.

A Költségvetési tanács számításai szerint a bankokra kivetett 130 milliárd forintos teherből azok 80 milliárd forintot fognak az ügyfelekre áthárítani, ebből 50 milliárd forint jut a lakosságra, a többi az önkormányzatokra. A tanács megítélése szerint a biztosítók adója is részben beépülhet a díjakba. A pénzügyintézetek az átterhelést egyébként az etikai kódex szerint meg is tehetik, ami e tekintetben így rendelkezik: „a jogi, szabályozási környezet változása esetén a bankoknak lehetőségük van a szerződésekhez kapcsolódó kamatok és díjak módosítására”. A bankadó közvetlenül a pénzügyintézetek jövedelmét szorítja meg, de e megszorítás közvetetten a háztartásokra is kivetül, azokra, akiket a kabinet a terhek alól mentesíteni kívánt. De a költségvetési stabilizálásnak ez a módja nemcsak a bankok ügyfeleire lesz kedvezőtlen hatással, hanem az egész nemzetgazdaságra. A drágább kölcsönökön keresztül nemcsak a hitelkeresletet fogja vissza, hanem a hitelkínálati oldal is szűkül.

Az adó rontja a bankok jövedelmezőségét és tőke-megfelelési mutatóját. A Bankszövetség szerint két éven belül a bankok 80 százaléka veszteséges lesz, az átlagos tőke-megfelelési mutató pedig 1-1,5 százalékponttal romlik. Emiatt nem kizárt, hogy a nemzetközi hitelminősítők leminősítik a bankokat, ami kihat az ország minősítésére is. Az anyabankok valószínűsíthetően nem a tőkét fogják megemelni, hanem a tevékenység visszafogására adnak utasítást. A hitelek korlátozása pedig leginkább a kormány által kedvezményezett KKV kört fogja sújtani, hacsak nem kapnak jelentős kamattámogatást a költségvetésből, ami viszont annak egyenlegét rongálja.

Az előző, jó években felhalmozott nyereséget a bankok a válság kitörését követően tőkeakkumulációra fordították, és ma így tudják kezelni a bedőlt hitelek ellentételezésére képzett céltartalékokat és romló nyereségességüket. Ám ebben a helyzetben terhelődik rájuk a bankadó, ami lerontja a magyar bankszektor versenyképességét. A tulajdonosok ennek ismeretében fogják mozgatni a tőkéjüket. Ha Magyarországon rosszak lesznek a kilátásaik, akkor másutt fektetnek be.

Ha a bankok a tőke-megfelelési mutató javítása érdekében belekezdnek állampapír-állományuk eladásába, akkor a túlkínálat miatt hozamemelkedés következik be, ami kamatemelést válthat ki, továbbá a devizakiáramláson keresztül árfolyamgyengülést. De, ha nem is lesz tömeges tőkekimentés, a bankok költségeik lefaragására kényszerülnek, ami elbocsátásokat, a fejlesztések elhalasztását jelenti.

A Költségvetési tanács számítása szerint a bankadó 2010-ben 0,1 százalékkal, 2011-ben 0,4 százalékkal csökkenti a bruttó hazai termék növekedését. Összességében tehát kontraproduktív a gyorsan bevetett megoldás, s nem, hogy stabilizálna, hanem a destabilizáció irányába löki a gazdaságot.

E problémák enyhítésére is javasolja a kormány a Nemzeti Eszközkezelő Társaság felállítását, koncepciójának kidolgozását augusztusra ígérte. Szeptember végéig azonban nincs hír róla, és a devizahitelek megsegítésére kidolgozott 8 pontban sem történt utalás rá (noha a 29 pontos akciótervben benne volt). A korábbi nyilatkozatok szerint ez a társaság átvinné a bankoktól a rossz ingatlanhiteleket, és maga válna az ingatlanok

tulajdonosává, az egykori tulajdonos pedig bérleti viszonyba lépne az eszközközkezelővel. Ez egyfajta bankkonszolidációt jelentene, aminek révén a bankok megtisztíthatnák portfóliójukat, és így lecsökkenne céltartalék-képzési kötelezettségük. Ebben az esetben a hitelkínálat bővíülhetne. A Nemzeti Eszközközkezelőnek azonban tőkére van szüksége, és olyan kihelyezhető forrásra, amely elégséges fedezetet ad a rossz hitelek megvásárlására, az összeget minimálisan 80-100 milliárd forintra becsülik.⁴

Egy másik elképzelés szerint a társaság lenne a hiteltörlesztő, de cserében megkapná az ingatlanfedezetet, ami után bérleti díjat szedne. Ez nem járna egyszeri nagy kiadással az állam részéről, viszont a bankok biztosan hozzájutnának követeléseikhez. Ebben az esetben a bérlőnek lenne gondja a bérbeadóval, mert átvállalt hitelének összege nem éri el ingatlanvagyonának teljes értékét (a PSZÁF tavalyi kimutatása szerint az ingatlanhitelek lefedettsége 174 %-os), viszont azt teljes egészében elveszíti. (De az is kérdés, hogy ha valaki törleszteni nem tud, mert elvesztette az állását, miből fizeti a bérleti díjat.)

A bankok mindkét megoldás esetén jól járnának. Ezért van olyan vélemény, miszerint köttetik az alku a bankokkal: most fizessenek bankadót, és ennek fejében legalább részben konszolidálni fogják őket. Erdei Tamás, a Bankszövetség elnöke cáfolja ezt, szerinte a bankadó és az Eszközközkezelő létrehozása közt nincs ilyen összefüggés, csak időben esnek egybe az események.

Mínt hogy az államnak nincs pénze, csak adóssága, az Eszközközkezelő feltöltése hitelből menne, ami fiskális konszolidáció mellett számos nehézséget vet fel. Kezdve azon, hogy egyeztetni kell az EU-val, aki ezt ellenzi, mert túl költségesnek tartja és bizonytalanítja a fiskális helyzetet. Fideszes források szerint (Népszabadság szept. 22.) kétféle megoldás létezik, de hogy melyik mellett döntenek az Brüsszel véleményétől függ. A kormány szeretné elérni, hogy az Eszközközkezelő miatti hiánynövekedés ne számítson bele az

⁴ A PSZÁF 2009. végi adatai szerint 920 ezer jelzálogalapú hitelszerződésből 166 ezernél csúszott meg 2009-ben a hiteltörlesztés hosszabb rövidebb ideig, e kölcsönök összege 836 milliárd forint. Az igazán rossz hitelek összege, amelyek után céltartalékot kellett képezni több mint 80 milliárd forintot tett ki. Tekintettel azonban arra, hogy 2010-ben a háztartások hiteltörlesztő-képessége jótányit sem javult, viszont az árfolyamgyengülés miatt a törlesztő részletek még magasabbak lettek, a bedőlt hitelek aránya és összege 2010. végére, a Eszközközkezelő társaság felállításának időpontjára bizonyosan magasabb lesz a múlt évinél. A Bankszövetség szerint 93 ezer adós van nagy bajban, ők több mint 3 hónapja nem tudnak fizetni, további 250 ezren pedig csúsznak a törlesztéssel. A kormányzati források ezzel szemben úgy számolnak, hogy közel 50 ezer bajba jutott devizahiteles szorulhat a végső segítségre.

elszámolandó államháztartási hiányba. Matolcsy György nyilatkozata szerint az Eszközkezelőt az MFB cégeként hoznák létre, és forrásait piacról felvett hitelből töltenék fel. Csakhogy e hitelek mögé állami garanciát kell állítani, amit megint csak kétséges, hogy ki lehet-e vonni az ESA 95 szerinti elszámolásból.

Július 1-jén Rogán Antal, a parlament gazdasági bizottságának elnöke úgy nyilatkozott, hogy a devizahitelek megsegítésére szolgáló alapot az IMF-EU hitel még fel nem használt részéből töltenék fel. Valószínű azonban, hogy ez egy elhamarkodott, nem egyeztetett vélemény volt a képviselő úrtól, mert ugyanezen a napon Szapáry György a Figyelőnek adott nyilatkozatában azt hangsúlyozta, hogy a kormány sem a futó, sem a következő elővigyázatossági hitel-megállapodásból (akkor még tervben volt!) nem kíván semmit sem lehívni. Ugyanennek a véleménynek adott hangot a június 30-i kormányzóvivő tájékoztatón Matolcsy György is.

Kiszivárgott információk szerint a Valutaalapi tárgyaláson szóba jött ez az ötlet, de az IMF ellenezte, mondván, nem erre adta a hitelt. A tárgyalások megszakadásának ez is egyik oka lehetett.

A Fidesz által kőbe vésettnak mondott, tűzoltásra használt 200 milliárd forintos bankadó kőbe vésettnak is bizonyult (noha a jobboldalhoz sorolt szakértők is bírálták). Folyományairól még fogunk hallani.

2. Az Orbán-kormány szabadságharca az IMF-fel szemben

Mint annyi minden tekintetében, a Nemzetközi Valutaalappal, illetve a tőle felvett hitellel kapcsolatban is rendkívül sokféle véleménynek adtak hangot a Fidesz-MPP képviselői.

2.1. Előzmények

Az IMF- EU- IBRD 20 milliárd eurós megahitel-csomagjának aláírásakor, 2008. november elején Szijjártó Péter, a Fidesz szóvivője úgy nyilatkozott, hogy az IMF-hitellel Gyurcsány Ferenc „szégyenpadra ültette az országot”. Alapvetően elítélték a hitelfelvételt, mint ami megterheli a jövő nemzedékét (azzal az ellenvetéssel nem foglalkoztak, hogy

enélkül sokkal nagyobb teher nehezedett volna és nemcsak a jövő, hanem már a jelen nemzedékére is).

2009. áprilisában Matolcsy György már úgy nyilatkozott, hogy Magyarországnak új IMF-hitelre van szüksége, amely mérsékelten magas államháztartási hiányt engedélyezne. Ezt úgy is lehetett értelmezni, hogy az új IMF hitelből merített források növekvő deficitet finanszíroznának, miáltal az új kormány mozgástere szélesedne.

2009. június 10-én Orbán Viktor is ennek szellemében szólt, amikor arról beszélt, hogy az IMF-hitelt a szocialisták az utolsó fillérig elköltik, ezért választási győzelmük után a jobbközép ellenzék tárgyalásokat kezd egy új hitelsomagról – nyilvánvalóan azért, hogy legyen miből nekik is költekezni.

Szapáry György, az MNB egykori alelnöke, akit Orbán Viktor a nemzetközi pénzügyi körökkel való kapcsolattartásra kért fel, 2010. január 20-án már más megközelítésből tartotta fontosnak az új hitelszerződést: „...jó lenne meghosszabbítani az IMF-megállapodást. Ha a pénzre nem is lesz szükség, egy elővigyázatossági megállapodás növelné a külföld bizalmát.” (Népszabadság) 2010. júniusában Szapáry úr, már tényként közölte az új hitel-megállapodást.

Ennek felelt meg a 2010. július 2-án ismertté lett Matolcsy- vélemény, amely szerint Magyarország 10-20 milliárd eurós elővigyázatossági hitel-megállapodást köt a Valutaalappal, erről augusztusban, szeptemberben határoz a kormány.

2.2. A történet

2010. július 16-án félbeszakadtak az IMF-EU-hitel 5. felülvizsgálati tárgyalásai az IMF-EU delegáció és a magyar kormány képviselői között. A külföldi szakértők dolgvégezetlenül távoztak. Brüsszel jelezte, hogy kész a konzultáció folytatására és tanácsokat is ad az új kormánynak, amelynek valószínűleg nem volt még ideje kidolgozni a fenntartható költségvetési pályához szükséges reformokat. Ez egy rendkívül udvarias és készséges nyilatkozat volt.

Matolcsy György július 19-én, amikor 10 forintos forintgyengülés következett be az euróval és 6 forintos a svájci frankkal szemben, a BUX pedig 653 ponttal esett, az állampapírhozamok felpörögtek – vagyis nagyobb pánik elé nézett az ország, mint június elején, a következők szerint határozta meg a helyzetet: Nem került veszélybe egyáltalán a magyar gazdaság stabilitása az IMF delegáció távozása után, ebben nincs jelentős kockázati tényező, októberben folytatódnak a tárgyalások.

Orbán Viktor bejelentette július 22-én, hogy a jelenlegi helyzetben nem szükséges, hogy Magyarország új megállapodást kössön az IMF-fel, és 2011-ben a kormány már csak az unióval tárgyal, az IMF-fel nem. A kormány a tárgyalások megszakadását úgy állította be, mint sikeres függetlenségi harcot a gaz nemzetközi tőkével szemben. A gazdasági szabadságharc politikai szimpátiát váltott ki a hozzánemértők – és ők voltak többségben – körében. Mert a miniszterelnök és gazdasági minisztere azt állította, hogy ily módon sikerült megszabadulnunk a további megszorításokat követelő intézménytől, vagyis a kormány minden áron megvédi az „emberek” érdekeit. A szabadságharc mellett állt ki a Professzorok Batthyány köre is. Szerintük az a tárgyalások megszakadásáért a Valutaalap a hibás, mert elfogadhatatlan magatartást tanúsít: durván sérti az érdekeinket. Bátorságot, kitartást kértek a kormánytól a nemzeti érdekek védelmében (Népszabadság, júl. 21.).

Kopits György, a Költségvetési Tanács elnöke úgy szeretne volna érteni a kormány döntését, hogy IMF nélkül, magunktól is azt tesszük, ami az érdekünk. Matolcsy György ezzel ellentétesen nyilatkozott: szerinte a Valutaalap követelésétől való megszabadulás nagyobb mozgásteret biztosít a kormány számára, ami súlyos szakmai tévedése volt a miniszternek. Orbán Viktor még augusztus 30-án is annak a véleményének adott hangot, hogy az IMF-fel való gazdaságpolitikai együttműködés korlátozná Magyarország mozgásterét.

Július 19-én a jegybank nem emelt kamatot, mert korainak tartotta volna, de sajnálatát fejezte ki amiatt, hogy a felülvizsgálati tárgyalások megszakadtak.

Amerikától Ázsián keresztül Európáig szinte minden nagyobb gazdasági lap, internetes oldal megint kiemelt figyelmet fordított Magyarországra, ami negatív országimázsunk további növekedését jelentette. A Le Monde például így fogalmazott:

Orbán Viktor leplezetlenül sértő fesztelenséggel viselkedik a hitelezőkkel szemben. A Financial Times szerint a tárgyalásokon a kormány tagjai „fájdalmasan felkészületlenek” voltak a feltett kérdésekre, így nem volt miről tárgyalni. Angela Merkel fontosnak tartotta, hogy július 22-én megüzenje Orbán Viktornak: Budapest tárgyalhat az Európai Unióval, de csak annak alapján, hogy a deficitet 2011-ben 3 százalék alá csökkentik.

Miközben a kormány el tudta hitetni, hogy ő a tárgyalásokat azért szakította meg, hogy megvédje az „embereket” a Moody’s kilátásba helyezte, a S and P le is minősítette a szuverén magyar államadósságot. A romló minősítések eleve azt jelezték, hogy továbbiakban csak költségesebben tudjuk magunkat a piacokról finanszírozni.

Csak néhány – megveszekedetten IMF ellenes - szakember támogatta és ismerte el Orbán Viktor akcióját, zömükben olyanok, akiknek fogalmuk sincs a magyarországi helyzetről.

2.3. Mi volt a tárgyalások félbeszakadásának az oka?

A Valutaalap és az Európai Unió delegációjának olyan kifogásai és kérdései voltak a tárgyalásokon, amelyeket bármely hazai szakértő is megfogalmazhatott volna, akár a Fideszen belül is, ha nem hívó módon viszonyul a kormánypárthoz, hanem tárgyilagosan.

A vitatott kérdéseknek két csomópontja volt, az egyik az idej hiánycél, a 3,8 százalékos GDP arányos deficit tartásával kapcsolatos aggodalmakat fogalmazta meg a bemutatott akcióterv alapján. A másik a 2011. évi költségvetésre vonatkozott.

- Az akciótervből kifogásolták a bankadót, amelyet túl szigorúnak tartottak – nemzetközi összehasonlításban és a pénzügyintézetek teherviselő-képességét tekintve is, s benne növekedési és egyensúlyi kockázatot láttak, azaz nem tartották stabil egyensúlyjavító eszköznek.

Versenytorzító hatásúnak minősítették a Lex Járait, ami a tárgyalások idején még élt, mert általa felmerül a bujtatott állami támogatás gyanúja.

Az unió szabályaival ellentétesnek tartották a jegybank függetlenségébe való beavatkozást (a jegybanki vezetők fizetésének megnyirbálására vonatkozó elképzelést), a jelzálogalapú devizahitelezés betiltását és a szabad pálinkafőzés tervezetét, mely utóbbi sérti az uniós csatlakozási szerződésben lefektetetteket.

Megkésettnek vélték a kincstárnoki rendszer felváltását a költségvetési felügyelő rendszerével.

Kifogásolták, hogy a tömegközlekedés reformja a jegyárak áremelésében merül ki.

A középtávú deficitcélok tartása szempontjából kockázatosnak vélték a Nemzeti Eszközkezelő Társaság felállítását.

Összességében pedig további intézkedéseket tartottak szükségesnek a kitűzött deficitcél teljesítéséhez. Javasolták, hogy módosítsák a törvénytervezeteket, illetve, hogy halasszák el a parlamenti vitát, amíg az unió nem tisztázza a jogi kérdéseket.

- Nem egyeztek bele az államháztartás 2011. évi konvergenciaprogrambeli mértékének fellazításába, ragaszkodtak a 2,8 százalékos hiánycélhoz. Erre a tárgyalódelegáció nem volt felhatalmazva, erről csak az Ecofin tárgyalhat (az emiatti megsértődés tehát jogalap nélküli volt).

Elnagyoltnak tartották a 2011-re bemutatott reformokat, amelyek nem tudták kellőképpen alátámasztani a hiánycél teljesítését, a bankadóból származó 200 milliárd forintot pedig 2011-re irreálisnak minősítették, s egy „fenntarthatóbb” adót kértek helyette. S egyáltalán kifogásolták, hogy nem kaptak kellő tájékoztatást a 2011-re szóló költségvetési tervekről.

A vitapontokból látható, hogy korántsem arról volt szó, amit a politikai pr-ban elterjesztettek, hogy a Valutaalap további népsanyargatást követelt, csak kérdezett, és olyan témákban adott hangot aggodalmának, ami miatt a hazai szakértők is aggódnak, vagy a kormánykörökben aggódniuk kellene. S nem mellékesen a Valutaalap szakértői az unió szakértőivel együtt kérdeztek, együtt is álltak fel a tárgyalásokon, a szabadságharc tehát

mindkettőjük ellen irányult, s korántsem, mint ahogy azt beállították, a Nemzetközi Valutalappal szemben.

2.4. A tárgyalások félbeszakításának lehetséges következményei

A tárgyalások megszakadását követően előálló monetáris feltételek romlásáról szoltunk, amelyek idővel javultak az általában kedvezőbb nemzetközi hangulat hatására, de az árfolyamok augusztusban sem tudtak visszatérni a kormányalakulás előtti szintekre, akárcsak a magyar államcsőd elleni biztosítás (CDS) felára. A Nemzetgazdasági minisztérium jelentése szerint júniusban 640 milliárd forinttal, júliusban 540 milliárd forinttal nőtt a devizában denominált államadósság.

Téves az Orbán-kormány részéről annak hangoztatása, hogy a továbbiakban már csak az Unióval hajlandó tárgyalni. Egyrészt amíg az IMF-fel szemben hiteltartozásunk van, a szerződés szabályai szerint évente két alkalommal számot kell adnunk számukra a törlesztés feltételeinek alakulásáról. Amennyiben a hitelt törlesztettük akkor is minden évben egy alkalommal az IMF rendelkezésére kell állnunk – ezt a Valutaalap szabályai írják elő -, és be kell mutatnunk az aktuálisan vitt gazdaságpolitikát, annak céljait és eredményeit. E kötelező konzultáción minden kért dokumentumot be kell mutatnunk, az IMF-delegáció a vizsgálódás után jelentést készít, és ajánlásokat fogalmaz meg a kormány részére. Másrészt az Unió a felülvizsgálati tárgyalásokon ragaszkodik a Valutaalap szakértőinek részvételéhez is. Egyébként is a két intézmény hitelfeltételei ugyanazok. Harmadszor, az unióval nem lehet „elővigyázatossági” hitelkeretről tárgyalni. Az uniónak összesen 60 milliárd euróra van a nem euróövezeti tagok számára arra, és csakis arra az esetre, ha az összeomlás elől kellene kimenteni őket. (Ez egy eredetileg 12 milliárd euróról felturbózott keret, aminek egy részét már elköltötték, többek között mi is ebből kaptunk.)

Igaz, hogy a megahitel esedékes részleteit tavaly ősz óta nem vettük igénybe, és ebben az esztendőben sem szorulunk rá. Egyfelől, mert a külső egyensúly rendkívül kedvezően alakul, másfelől, mert a piac eddig – váltakozó áron, de – hajlandó volt megfinanszírozni bennünket, s ez önmagában is bizalomerősítő tényező. 2011-ben, amikor meg kell kezdenünk a hitel törlesztését, a még le nem hívott, fel nem használt részekből (5,3 md euró) törleszteni tudunk az uniónak. Ám 2012-től az IMF-nek is törleszteniünk kell, ebben és a következő

évben 5,5 milliárd euró devizakötvényt kellene a külföldieknek megvásárolni, amire eddig még nem volt példa, átlagosan ugyanis 2,2 milliárd eurós kötvénykibocsátás volt. Az ország finanszírozása tehát hihetetlenül kockázatosává válik még akkor is, ha 2011-13-ban is visszafogjuk a költségvetés túlköltekezését.

Ehhez jön hozzá annak a veszélye, hogy a bankadó miatt romló tőke-megfelelésre egyes bankok állampapírjaik értékesítésével válaszolhatnak, ami e papírok kínálatát az átlagos kereskedési szint fölé emeli.

Akik az újabb IMF hitel mellett szólnak, beleértve e sorok íróját is, mind arra hivatkoznak, hogy értelmetlen a védőháló elvetése. Elsősorban azért, mert a világgazdaság olyannyira labilis, hogy bármikor bármi megtörténhet, s mai, globalizált változatában semmi sem kerül el bennünket. Márpedig sérülékenységünk a belátható középtávon belül nem tudjuk levetkezni, és újabb pénzügyi turbulenciák felmerülésekor a befektetők élénken emlékeznek a „rosszak”-ra. Magyarország képe pedig mélyen beivódott feltehetően még a kisbefektetők emlékezetébe is. Valószínű nem állunk távol az igazságtól, amikor azt írjuk, hogy a júniusi valutaválság és a júliusi Valutaalap elleni támadás felülírta a Gyurcsány - és a Bajnai-kormányok által elért stabilizációs eredmények hatását (a pénzügyi mutatók legalábbis erre utalnak).

A jobboldal mértékadó szakértője, Hamecz István így fogalmaz a Heti Válasz aug. 19-i számában: az IMF tárgyalások megszakadásának következményei attól függenek, hogy a kabinet képes-e hiteles programmal az önkormányzati választások után előállni. Ha igen, ez működőképes stratégia lehet, de nem kockázatmentes, mert nincs arra garancia, hogy nem lesz addig újabb válság a világgazdaságban, amíg nem áll helyre a kormány hitelessége. Vagyis „elővigyázatossági” hitelszerződés nélkül az Orbán-kormány akkor is dupla vagy semmit játszik, ha okt. 3-a után előáll a várva várt helyes, a piacokat is meggyőző programmal.

A kabinet megosztottságára vagy/és az államigazgatáson belüli egyeztetések hiánya utaltak az augusztus végén történtek. Augusztus 24-én - vélhetően a bekövetkezett árfolyamromlás korrigálására – nyilatkozatot adott ki a Nemzetgazdasági Minisztérium a Bloomberg hírügynökségnek: „A tárgyalások az ősszel valószínűleg folytatódnak és

megállapodásra vezetnek.” Ezt nem lehetett másként érteni, minthogy lesz újabb hitel-megállapodás, mert azt nem kell hírként közzétenni, hogy készek az ötödik felülvizsgálati tárgyalás befejezésére, hiszen ennek az ellenkezője fel sem merülhetett. A piacok így is értették, és estére némi megnyugvás mutatkozott a bankközi devizapiacra. Augusztus 25-én reggel azonban ugyanez a minisztérium tartalmában a következő közleménnyel állt elő: Magyarország piaci alapú finanszírozása megoldott, nincs szükség újabb hitel-megállapodásra az IMF-fel, az őszi tervezett tárgyalásoknak nem ez a céljuk. Ennek indoklását Orbán Viktor augusztus 30-án meg is adta, miszerint az IMF-fel való gazdaságpolitikai együttműködés korlátozná Magyarország mozgásterét. Ezt követően az illetékes miniszter (aki a jegybank helyét és szerepét átveszi az IMF-fel való további tárgyalásokon) és államtitkárai rendre kiállnak az IMF-fel kötendő „elővigyázatossági” hitelszerződéssel szemben.

Orbán Viktor ekkor még feltehetően bízott abban, hogy az őszi brüsszeli kormány és államfői találkozón engedményt csikarhat ki az uniótól a 2011-es deficitcélra illetően. Olli Rehn, az unió gazdasági és pénzügyi biztosa ugyanezen a napon kifejezésre juttatja, hogy Magyarországnak megbízható politikát kell folytatnia, folytatnia kell a pénzügyi konszolidációt, a költségvetési hiányt a jövő évben a GDP 3 százaléka alá kell szorítani. Amúgy az IMF is ezt követeli (meg Magyarország hosszú távú érdeke is ez), aminek úgy fogunk eleget tenni, hogy eltoljuk magunktól a segítő kezdet (s ezt el lehet majd úgy adni, hogy a nemzeti ügyek kormánya nem enged a szupranacionális nemzetközi pénzügyi szervezetnek).

3. A Varga Mihály vezette bizottság ténykedése

Orbán Viktor március elején felkérte Varga Mihályt, hogy állítson fel egy olyan bizottságot, amelynek feladata az ország valós helyzetének feltárása. Addig is, de ezt követően még hangsúlyosabban arra hivatkoztak a Fidesz megkérdezett szakértői, hogy gazdasági programjukat majd csak annak ismeretében lehet megfogalmazni, ha tisztában lesznek azzal, milyen állapotban veszik át az országot. Ez – ha abszolút értékek között nézzük – teljes mértékben akceptálható válasz, és még helyeselhető is, hogy a kormány-várományos párt - amelynek kormányra kerülése nem volt kétséges -, már a választások előtt el kezd felkészülni a felelősségteljes feladatra.

Csakhogynem volt helytálló és elfogadható – ha az abszolút értékek zárójeleit lebontjuk -, hogy nem lehet tudni, milyen állapotban van a magyar gazdaság. A KSH minden adatot nyilvánosságra hozott, az MNB negyedévente folyamatosan publikálta a maga jelentéseit, a Pénzügyminisztérium havonta készített összefoglalót, és valamennyi kutatóintézet márciusban elkészült az előző évről szóló értékelésével. Varga Mihály, mint az országgyűlés költségvetési bizottságának akkori elnöke, óriási felelőtlenségről tett bizonyosságot akkor, amikor kijelentette, hogy nem ismeri az ország és a költségvetés helyzetét. Pontosabban a „valós” helyzetét, amivel egyidejűleg arra utalt, hogy a közölt adatok hamisak. Az általa vezetett bizottságnak tehát az volt a feladata, hogy leleplezze a szocialista kormány hazugságait, vagy ami ezzel felfogásukban egyenlő volt, az elhallgatásait. Az általános helyzetértékelés végül is arra a kérdésre egyszerűsödött le, hogy milyen „csontvázak vannak a szekrényben”, amelyek váratlanul kihullnak.

A bizottság tagjai a 2009. november végén fizetett hirdetést feladó 29 közgazdász körből kerültek ki,⁵ vagy teljesen lefedték azt, ezt nem lehet rekonstruálni. Ám hogy például Bod Péter Ákos, Mellár Tamás és Járai Zsigmond a tagjai voltak, erről nyilatkozataikból lehetett értesülni. Nem tudni, hogy volt-e határideje a bizottság munkájának, de logikus, és jogos lett volna az elvárás, hogy a helyzetjelentéssel legkésőbb a kormányprogram készítésének idejére elkészüljenek. Nem így történt. Egyrészt minden dokumentáció nélkül előre nyilatkoztak, másrészt a június eleji krízis idején letettek egy 30 oldalas tanulmányt Orbán Viktornak az akcióterv megalapozásához, titkosítva. A részletes jelentést augusztusra ígérték, ám csak szeptemberre tudták tető alá hozni.

Varga Mihály – a Népszabadság március 19- közlése szerint – egy CEU konferencián (tehát szakmai és nem politikai tanácskozáson) annak a véleményének adott hangot, hogy a költségvetés hiánya április végén már eléri az egész évre előirányzottat,⁶ és 2010-ben 7-7,5 százalékat fogja kitenni a bruttó hazai terméknek. Erre, mint jelezte, „jelentős szakmai

⁵ A 29-ek a 2010. évi költségvetés végszavazása előtt arra hívták fel fizetett hirdetés formájában a képviselők figyelmét, hogy ne szavazzák meg a költségvetést, mert az nem valóságos. A publikálás után Orbán Viktor Járai Zsigmondot kérte fel az állítás részletes háttérének bemutatására. Ekkor tudtuk meg (2009. dec. végén), hogy a bruttó hazai termék 2010-ben 2-4 százalékkal csökkenni fog, szemben a költségvetésben szereplő 0,9 százalékos visszaeséssel. (2010-re az MNB augusztusban valóban 0,9 %-ot várt, csak pozitív előjellel.) Bod Péter Ákos, az egyik aláíró 2010 nyarán azt nyilatkozta, hogy annak idején dacból (vagyis nem szakmai meggyőződésből) írta alá a közleményt.

⁶ Április végén a pénzforgalmi szemléletű, önkormányzatok nélküli államháztartási deficit az egész évre előirányzottak a 72,5 százalékat tette ki.

műhelymunka után jutottak.” A jelentős szakmai műhelyt feltehetően a 29-ek adták, amire abból is következtetni lehetett, hogy Járai Zsigmond a Heti Válasz március 18-i számában ugyanezt állította. Hozzáteve: „több százmilliárdos bomba van beépítve a költségvetésbe, amire akkor derül fény, ha megalakul az új kormány.” Április 1-jén a Népszabadságban megjelent interjújában Varga Mihály megerősítette a 7-7,5 százalékos 2010-es deficitet, azzal, hogy ez nem a Fidesz programja, hanem a rejtett tételekből ennyi jön ki. Sőt, Varga Mihály még a június eleji krízisben is először azt fejtegette, hogy az IMF-nek tudomásul kell vennie a tényeket, és módosítani kell az álláspontját, mert reális az, hogy 2010-ben 7-7,5 százalékos lesz a deficit.

Vagyis majdnem akkora „csontvázhalmozatot” vélelmeztek, mint amekkora az egész évre előirányzott hiány volt. Ám a kézenfekvő a kérdést akkoriban a sajtó nem kockáztatta meg: honnan tudták? Miből állt össze a majdnem 1000 milliárdos, vélt többletköltési kényszer? Ha valóban feltárt tények támasztották alá, miért nem adtak jelentést erről már a választási kampányban, ami politikailag nagyon kedvező lett volna a Fidesz számára? Valószínű, ha bármit tudtak volna, nyilvánosságra hozzák, de nem tudtak, csak blöfföltek, mert így akartak mozgásteret teremteni maguknak, és felmentést adni a stabilizáló Bajnai-kormány programjának folytatása alól.

Májusban, még az Orbán-kormány megalakulása előtt megjelent egy hír, miszerint most már a Pénzügyminisztérium is 370 milliárd forintos többletdeficitet vélelmez. Ám ezt nagyon rövid időn belül cáfolták. Mint később Oszkó Pétertől megtudtuk, az történt, hogy Fidesz-barát munkatársakat kértek fel a minisztériumban arra, szedjenek össze minden lehetséges tételt, ami a tervezetten felüli hiányt kiteszi. Így készült el – nem hivatalosan – az említett jelentés, miközben hivatalosan a pénzügyminiszter nem győzte hangoztatni, hogy a bizottság tagjai nyugodtan jöjjenek vizsgálódni.

Május elején, miniszteri meghallgatásakor Matolcsy György arra a kérdésre, hogy milyen gazdaságpolitikát fognak folytatni még mindig arra hivatkozott, hogy konkrétumokat majd csak a tényfeltáró bizottság jelentésének ismeretében tud mondani. Ezzel szemben május közepén, a Nemzeti konzultáción a lehetséges gazdaságpolitika több elemét is felsorolta, még mindig a felleltározott helyzet ismeretének hiányában.

A június eleji krízisben, a 29 pontos akcióterv kikényszerülésének idején, Varga Mihály előzetes jelentést tett Orbán Viktornak. Nyilvánosságra ebből semmit sem hoztak, holott Varga Mihály volt leginkább a szószólója annak, hogy az igazság ismeretéhez minden állampolgárnak joga van. Mint azt egy június közepi HVG-ből megtudtuk, 30 oldalas tanulmányt adott át a kormánynak, és egy 127 milliárd forintos csontváz-kollekcióról nyilatkozott, ami a Malév 50 milliárd forintos viszontgarancia-kötelezettségéből, a Külügyminisztérium 7 milliárd forintos tagdíjhátralékából és a MÁV 70 milliárd forintos többletadósságából állt. (Ha többet találtak volna, nyilván többről nyilatkoznak.) Ám sem az első, sem a harmadikként említett tétel nem volt olyan, ami teljes egészében a 2010. évi költségvetést terhelte volna. De ha mégis így vesszük, akkor felmerül a kérdés, miért kellett az akciótervben több mint 300 milliárd forintos kiigazítást beállítani, amikor a „csontvázakból”, a 100 milliárdos kvázi költségvetési tételekkel együtt 200 milliárddal kevesebb jött össze?

Varga Mihály szeptember 8-án mutatta be a nyilvánosságnak a *Jelentés az ország állapotáról 2010 nyarán* c. tanulmányt. Ha komolyan vesszük a Fidesz korábbi kijelentéseit, csak ettől kezdve lehetett volna megkezdnie a kormánynak a gazdaságpolitikai program kidolgozását. Ám a tanulmány ismertetésekor erre még csak utalás sem történt. A Varga-féle bizottság munkájának egyik célja tehát kárba veszett. A másik célja az volt, hogy mutasson rá miféle nem várt, mert nem tudott többletkiadásokkal kell szembesülnie az új kormánynak, tehát, hogy milyen csontvázak esnek ki a szekrényből. E tekintetben semmiféle új, addig nem ismert tételről nem tudott a bizottság számot adni. Viszont két további feladatot is felvállalt és teljesített, egyfelől tanácsokat adott az új kormánynak a követendő helyes gazdaságpolitikai magatartást illetően, másfelől összegyűjtötte azokat az ügyeket, tételeket, amelyek tekintetében bírósági perek indíthatók. Ha úgy tetszik pótolta vagy/és kiegészítette Papcsák Ferenc kutakodási kormánybiztos munkáját.

A jelentés elemző része két részből áll. Az egyikben az általános társadalmi problémákat tárták fel, amiben semmi újdonság nem található ahhoz képest, mint amit eddig is tudunk. Nem is történhetett másként, hiszen ugyanazokból a KSH, Eurostat, Államkincstár, Pénzügyminisztérium, MNB, minisztériumi anyagokból dolgoztak, amelyek mindenki számára elérhetőek, azaz semmiféle speciális kutatást nem folytattak. Az általános szociológiai jelentésből olyanokat tudhattunk meg, minthogy Magyarországon csökken a

népesség, alacsonyabb más országokhoz képest a várható élettartam, magas az inaktivitás, nagy a munkanélküliség és jelentősek a különbségei a regionális a foglalkoztatásnak, a cigányság helyzete a legaggasztóbb, rossz az oktatási rendszer szerkezete és alacsony a hatásfoka. A szociológiai kép nem volt teljes, hiszen hiányzott belőle például a korosztályok szerinti metszet, az egészségügyi és szociális ellátó rendszer működése, az állampolgárok és a közigazgatás kapcsolata a rend- és jogbiztonság helyzete stb. Az illusztrációként bemutatott adatok viszont különböző időtávokat fogtak át, hol 2007, hol 2008, hol 2006, hol 2009. negyedik negyedéve volt az elemzés záró vagy jellemzést adó időpontja. Az állapotrajzok bemutatásánál azt sugallták, mintha mindaz a negatívum, amit felmutatnak csak itt és most, a kormányváltás idejére volna jellemző, és a szocialista nyolc év eredménye. A tendenciózus visszamutogatáshoz hozzátartozott, hogy az anyag megemlítette: 2006 –2009 között a nyugdíjak reálértéke 8 százalékkal csökkent, de arról elfelejtkezett számot adni, hogy előtte meg milyen nagy mértékben emelkedett a reálnyugdíj, és a csökkenés oka a 13. havi nyugdíj visszavétele volt.

Az elemzés másik része a gazdasági helyzettel foglalkozott. Ebből sem tudhattunk meg semmi extrát ahhoz képest, mint amivel addig is tisztában lehettünk. (Erre nyugodtan lehetett volna valamiféle tisztességes, problémamegoldó gazdaságpolitikai elképzelést felvázolni.) Viszont ez sem volt teljes körű, mert hiányzott belőle az ágazati elemzés, a külső kapcsolatok (export, tőkeáramlás) bemutatása, a monetáris politika, a bankrendszer, az állami vagyonkezelés, a versenyhelyzet, az infláció-, a bér- és jövedelemalakulás elemzése. Amit bemutatott, azt viszont homogenizálta, vagyis 2002-től 2009-ig mindent egybe mosott. Ennek nyilván az volt a célja, hogy a Bajnai-kormány stabilizációs eredményeit anulálja. A 2009-re elért állapotok bemutatásakor a többi átalakuló országgal való összevetés technikáját alkalmazta, amiből egyértelműen kitűnt, hogy az uniós csatlakozás óta mennyire leszakadtunk tőlük. S mindennek az okát a folytatott rossz gazdaságpolitikában találták meg. Mintha 2008 óta nem sújtotta volna az országot a globális világ válsága, s mintha 2006-tól nem kellett volna stabilizációs politikát folytatni az országnak. Ezzel minden stabilizációs erőfeszítést egyidejűleg le is minősítettek.

A csontvázakat kereső bizottság államháztartásra, állami pénzköltésre vonatkozó jelentése szerint összesen a GDP 1,6 százalékára rugó deficitnövelő tételt találtak, ami a vártnál 212 milliárd forinttal kisebb bevételekből és a tervezettnél 234 milliárd forintos

kiadási többletből tevődik össze. Ez összesen 444 milliárdos deficitemelkedést jelent. Ebből azonban kb. 270 milliárdot a 29 pontos akcióterv ellensúlyozott, további 170 milliárdot a tartalékokból és nem kalkulált hiányt csökkentő tételekből kiegyenlítették, s így lesz tartható 2010. évi 3,8 százalékos államháztartási deficit, állították az anyag írói. Ha ezt így elfogadjuk, akkor a 2010. évi hiány kiigazítás nélkül csak 4,8 százalékos lett volna, ami messze van a Varga Mihály által korábban hangoztatott GDP arányos: 7,5 százalékos deficittől. Ám ebből is le kell vonnunk azt a bevételkiesést, ami a Fidesz-vezette kabinet döntése alapján (társasági adócsökkentés, 7 kisadó eltörlése kb. 70 milliárd forint) jelentkezett, vagyis a GDP arányában 0,3 százalékot.

Politikai szempontból a 444 milliárd forint (plusz a jövő éveket terhelő 2,2-2,5 százalékos GDP arányos, az állami cégek konszolidációjával összefüggő kiadási többlet) teljes egészében „csontvázként” került beállításra a közbeszédben. Holott ebből az összegből legfeljebb 70 milliárd forint minősíthető olyan értelemben csontváznak, mint amivel számolni kellett volna a költségvetésben, de tudatosan nem számoltak, viszont biztos, hogy esedékessé válik.⁷ A többi a tényleges folyamatokat előre kevésbé vagy rosszul megítélő tervezési hiba következménye. Ezért nem lehet az előző kormányt okolni, hiszen rendkívüli időben kellett a költségvetést összeállítani, amikor a GDP reálértékben több mint 6 százalékkal esett.

A deficitnövekedés szempontjából természetesen közömbös, hogy annak oka előre nem volt látható, vagy látható volt, de elrejtették, nem vették figyelembe. Ám politikailag közel sem mindegy, hogy mit varrnak az előző kormány/ok nyakába. A Varga Mihály vezette tényfeltárási bizottság mindenért az előző kabinetet/kabineteket hibáztatta, s bizonyára ezért is egészítette ki a jelentését azzal a Függelékkel, amely nemcsak a tervezési hibából, a kötelezettségek figyelmen kívül hagyásából és az állami vállalatok konszolidációs igényéből állt, hanem tartalmazta azokat az anomáliákat is, amelyek valamilyen módon az állami költségekkel voltak kapcsolatban, és gyanúsak voltak minősíthetők (azaz feltárásuk Dr. Papcsák Ferenc, elszámoltatási kormánybiztos feladatkörébe tartozik) A bizottság által megjelölt 63 pontból 26 ez utóbbiba volt sorolható (pl. visszaélések a Duna tv-nél, Hiller István, Szekeres Imre ügyei, visszaélések a Sanghaj Expo-val összefüggésben, Szetey Gábor,

⁷ Oszkó Péter a jelentés minősítésekor azt állította, hogy valamennyi tétel előre ismert volt, tehát nem zsákmacskát adtak át az új kormánynak, vagyis nem ismert el egyetlen „csontvázat” sem.

Déri Miklós szerződése, kiemelt székházprojektek, Sukorói telekcseré, moszkvai kereskedelmi székház, Vadai Ágnes utazásai stb.)

Ami megítélésünk szerint valóban a szekrényből kieső csontváznak volt minősíthető, az a következőket ölelte fel:

- a családi pótlék megadóztatásának eltörlése, amit az Alkotmánybíróság 2009. decemberi döntése alapján kellett végrehajtani, 34,5 milliárd forintos bevételkiesést eredményezett. Vitatható, hogy lehetett-e ezt a költségvetési törvény elfogadása előtt látni, vagy sem.
- Az Európai Bíróság döntése, valamint a módosuló áfa-szabályok értelmében 22,4 milliárd forintos kötelezettség terheli a költségvetést, de azt nem tervezték be a 2010. évibe.
- A tárcák 2010. évi költségvetésének tervezésénél nem irányoztak elő 13,9 milliárd forintot a már a tervezéskor ismert kötelezettségekre.
- A külügyminisztériumnál 5,8 milliárd forintos nagyságrendben nem tervezték be a nemzetközi tagdíjak (ENSZ, NATO, OECD) kifizetését.
- Az egyházi ingatlanok rendezésének kötelezettsége 2010-re 8,2 milliárd forint volt, de ebből csak 2,5 milliárdot tüntettek fel a költségvetésben.
- A gyermekek védőoltására szánt, előre számolható, 2,5 milliárd forintos keretet nem állították be a költségvetésbe.
- A MEH-nél 1,1 milliárd forintos kiadásra nem irányoztak elő fedezetet.
- A Wesselényi Miklós Sport Közalapítvány megnyert egy pert az Önkormányzati Minisztériummal szemben, de a teljesítéshez szükséges 503,8 millió forintról az államháztartásban nem rendelkeztek.
- Az úszó EB 200 millió forintos támogatásából csak 100 millió forint állt a költségvetésben rendelkezésre.
- Oszkó Péter nem biztosította az Országos Orvosi Rehabilitációs Intézet rekonstrukciójának 3,1 milliárd forintos fedezetét.
- A HM Állami Egészségügyi Központ Adósságrendezésére az előző kormány 2 milliárd forintos támogatást ígért, de nem adott hozzá forrást.

A későbbi éveket terhelő felhalmozott adósság rendezendő összegét a jelentés a GDP 2,2-2,5 százalékára tette (595-680 milliárd forint). Ennek tényleges tartalmát nincs módunkban megítélni, csak remélni merjük, hogy a kötelezettség a továbbiakban nem emelkedik tovább. Tételei a bizottság szerint a következők: MÁV 270-290 milliárd, BKV 80-90 milliárd, Malév 30-40 milliárd, kórházak adósságállomány 70-80 milliárd, MFB vesztesége 100-120 milliárd, E.ON felé fennálló tartozás: 20-25 milliárd, Vértesi Erőmű 25-35 milliárdos kormánygarancia.

Olli Rehn, uniós gazdasági és pénzügyi biztos a csontvázakkal kapcsolatban augusztus végén a következőket mondta: „Noha voltak bizonyos költségvetési <csúszások> a korábbi szocialista kormány hivatali idejének utolsó heteiben, azok korlátozottak voltak, és nem veszélyeztetik a pénzügyi konszolidációt. E <csúszásokon> kívül a bizottság nem tud semmiféle <csontvázról a szekrényben>.

A szeptemberben megismert jelentésnek azonban volt egy olyan része, amely egyáltalán nem kapott nyilvánosságot, feltételezhetően egyfelől a sajtó slendriánságából, mert el sem olvasták a jelentést, másfelől egyes kormánykörök érdekében. A *Következtetések és javaslatok* című fejezetben ugyanis olyan megállapítások szerepelnek, amelyek merőben különböznek a jelenlegi nemzetgazdasági miniszter által képviselt, mainstream-nek mondható felfogástól. Olyan elveket foglalnak össze ebben a fejezetben, amelyekre nyugodtan ráépíthető lenne egy koherens gazdaságpolitika. Ez fényesen bizonyítja, hogy a Fidesz körül is keringenek szakértők, akik értenek a makrogazdasághoz, és szembe mernek menni a főáramlattal. Nagy kár, hogy a kormánytöbbség is csak szeptemberben ismerhette meg ezeket a javaslatokat, mert, ha előbb tudja, talán másként viselkedett volna, nem rontja le a kormány a hitelességét.⁸

A javaslatokban mindenütt megemlítik a költségvetési hatás felmérésének szükségességét. Konkrétan a következő témák szerepelnek a javaslatok között:

⁸ A Matolcsy és Járai közti éles különbségről londoni elemzők is értekeztek szeptemberben. A bizottság munkája tekintetében inkább a Matolcsy és Varga közti ellentét olvasható ki. Lehetséges, hogy Varga mögött Járai áll, illetve fiatal titánok okos hada.

- „...kizárólag mélyreható szerkezeti átalakítások középpontba állításával érhető el a vállalkozások számára biztosítható stabil makrogazdasági háttér...” *(vagyis strukturális reformokra van szükség);*
- „A költségvetési egyensúly nem áldozható fel a gazdasági növekedés oltárán...”*(eddig ennek az ellenkezőjére való törekvésről értesülhettünk, és Matolcsy miniszter úr még ideológiát is kreált hozzá).*
- „Az újabb árfolyamválság elkerülése érdekében a jövőben nem lehet mellőzni a tartós növekedést biztosító fegyelmezett költségvetési politikát” *(a kormány több mindennel próbálkozott, hogy kioldja magát a konvergenciaprogram gúzsba kötöttsége alól).*
- Kifejezetten gátolja a makrogazdasági stabilitást, ha a kormány időben áthelyez egyes költségvetési tételeket, illetve, ha átpakolja a fiskális tételeket az államháztartási körön kívülre. *(A fiskális tételek „térbeli” áthelyezése a kabinet eminens törekvése.)*
- „Az adórendszer kiszámíthatóságának erősítése, az adónemek számának csökkentése, illetve regionális szinten versenyképes élőmunka-terhek mérséklése kizárólag abban az esetben képes hosszabb távon is pozitívan hatni, ha ezek a lépések konzisztensek, nem járulnak hozzá az államháztartási egyenleg romlásához...” *(az élőmunka-terhek csökkentésének szükségességéről a kormányprogram nem rendelkezik, korábban úgy vélték, hogy mérséklésükkel automatikusan egyensúly teremődik).*
- „Az ország sérülékenységének csökkentése érdekében a következő időszak legfőbb gazdaságpolitikai feladata a stabil makrogazdasági háttér megteremtése, amivel az állam kedvező irányba képes befolyásolni az országkockázati felár csökkenését...” *(nagyon jó lett volna, ha erre első perctől kezdve ügyelnek).*
- „Az ország jelenlegi makrogazdasági helyzetében határozottan meggyőzőbb érvek szólnak az euró mielőbbi bevezetése mellett, mint ellen”. *(azaz jobb lenne egy*

hiteles céldátum kitűzése, ami fegyelmezné az állami költekezést; az euróövezethez való csatlakozás felvetését az Orbán-kormány fennállása óta itt és most lehetett először olvasni).

- „A fegyelmezett államháztartási politika mellett érdemi, a versenyképességet jelentősen javító intézkedések szülessenek, melyeknek eredményeképpen növelhető a foglalkoztatottak száma. *(Ennek eddig az ellenkezőjéről volt szó az egymillió munkahely megteremtésének programjában, ti. mindenkor azt hangsúlyozták, hogy ez a vállalkozók feladata.)*

- „Az oktatási rendszer minőségi javítása nem lehetséges átgondolt oktatási koncepció nélkül.” Az elszigetelt lépésekből álló átalakítás veszélyezteti a cselekvés hatékonyságát. *(A Hofmann Rózsa államtitkár által előadottak nem vallottak átgondolt koncepció létezésére.)*

- „A gazdaságpolitikának is komplex rendszerben kell kezelnie a kisebbségekkel, a területi és a szociális rendszer diszfunkcióival kapcsolatos problémákat, hosszabb távon ugyanis mindezek a mainál is jelentősebb feszültségforrásokká válnak.” *(Ez a felvetés teljesen új és helyes gazdaságpolitikai megközelítés, eddig a nyomát nem lehetett látni.⁹)*

Csak remélni merjük, hogy a Varga-féle jelentésben szereplő, a korábbi évek magyar gazdaságpolitikai gyakorlatából leszűrt következtetések és javaslatok a Fidesz vezette kormány mielőbb megformálódó gazdaságpolitikai alapvetésének zsinórmértékévé válnak.

4. Az Új Széchenyi Terv

4.1. A bejelentés körülményei

2010. július 28-án Orbán Viktor, Fellegi Tamás és Matolcsy György részvételével hirdették meg az Új Széchenyi Tervet (a továbbiakban ÚSZT), amikor is a miniszterelnök a következő helyzetértékelést adta: „... az ország pénzügyi helyzete ma stabil, kiszámítható, és jó

⁹ Az egyes pontokhoz fűzött, zárójelben lévő, dőlten szedett saját megjegyzéseim. (PMZ)

reményeket ad arra, hogy folytassuk a szerkezeti reformokat... biztos lábakon állunk.” Hangzott el mindez 10 nappal a Valutaalappal szembeni támadást követő, ismételten felhorgadó pénz- és tőkepiaci turbulenciák után. Orbán Viktor értékelése szerint az ÚSZT 2010-ben a gazdasági újjáépítés programja, ami olyan nagyhorderejű, mint volt 1945-ben, a háború utáni infrastruktúra újjáépítése és mint 1989-ben a politikai rendszer újjáépítése. Az ÚSZT ugyanis nemcsak lendületet ad a magyar gazdaságnak, hanem annak újjáépítéséről is szól. Arra a kérdésre, hogy miből gondolja a zsugorodó világgazdaságban a magyar gazdaság belendülését a következőt válaszolta: a növekedés forrása „a sajátos magyar gondolkodásmód kreativitás”. Hangsúlyozta, hogy az ÚSZT forrásainak elosztásánál nem lesz politikai színezet szerinti megkülönböztetés.¹⁰

Matolcsy György ez alkalommal kifejtette: az ÚSZT szakít azzal a felfogással, hogy először a büdset kell helyreállítani, az államháztartás egyensúlya nem kiindulópont, hanem egy okos fejlesztéspolitika végeredménye. Ezt, az uniós körülmények közt hajmeresztő elméletet a miniszter már többször előadta, s csak remélni merjük, hogy a gyakorlatban nem fogja kipróbáltatni. A modernizációs deficitet ugyanis Brüsszel ugyanúgy nem fogadja el, mint a fogyasztási többletekből eredőt. Ezzel kísérletezni életveszélyes.

Ahhoz képest, hogy az ÚSZT-t másfél éves elemző munkával készítették elő, több mint 70 munkacsoportban 500 elemző, kutató részvételével (több, mint 3000 oldalt írtak össze)¹¹, a javaslat meglehetősen kusza és nem egyenszilárdságú elemekből tevődik össze. Félig késznek mondható, amit csak azért lehet elfogadni, mert a kormány elképzelése szerint ez még vitaanyag, amihez szeptember folyamán hozzá lehet szólni, és csak ezt követően fogalmazódna meg a végleges változat, ami alapján 2011 januárjában – az első Széchenyi terv 10. évfordulóján írnák ki az első pályázatokat. Ám a kérdés, akkor is kérdés marad, miért kellett előállni a nyár közepén ezzel a variánssal, amikor a hozzászólásokat is csak ősztől várták. A kérdésre három válaszunk van.

¹⁰ Ezt könnyen megígérhette, amikor az egész ország narancsba borul. E tekintetben tehát változás lesz. A politikai megkülönböztetés ugyanis nem volt idegen az előző Széchenyi Terv forrásainak elosztásánál. Az ÁSZ vizsgálata szerint a Gazdasági Minisztérium által kiosztott 50,8 milliárd forintos önkormányzati támogatás 47 százalékát kormánypártiak, 1,7 százalékát függetlenek és csak 18,6 százalékát kapták az ellenzék által vezetett testületek. Ezen belül, ha csak a városokat vesszük: 55,5 százalékban részesültek a kormánypártokhoz tartozók, 21,8 százalékban függetlenek és 22,7 százalékban az ellenzékiek.

¹¹ A program végén szerepeltetik a munkában résztvevők névsorát. Sokan ebből értesültek, hogy az ÚSZT-n dolgoztak, mert olyan tanulmányt is felismert a szerzője, amit tudomása szerint még a Medgyessy-kormányban készített.

Az egyik, hogy a programmal meg akarták nyugtatni a piacokat, a befektetők ugyanis már régóta hiányolták a kormány tényleges cselekvési programját. A másik, hogy ezzel akarták enyhíteni az elmaradt radiális adócsökkentés feletti csalódást. A harmadik, hogy így akarták előkészíteni az idej meg szorításokat, és kicsit előkészíteni a következő évet is. A Nemzeti Fejlesztési Minisztériumban ugyanis ekkorra már több mint 700 uniós és nagyprojektet átvizsgáltak abból a célból, hogy hol lehetne átcsoportosítani. Ebből kormány-előterjesztést is készítettek, ami 477 milliárd forintos támogatás-visszavonásról szólt. Fellegi Tamás, miniszter úr hozzá is tette, hogy ebből 41 milliárd forint biztosan felszabadul. Vagyis megint a mozgástér növeléséről volt szó, csak ezt most nem a beruházások befagyasztásának hívják, hanem Új Széchenyi Tervnek, ami a későbbiekben alkalmat ad majd a vazallusi kör bővítésére is.

4.2. A felhasználható összeg

A program szerint az ÚSZT forrásait főként az uniós pénzek fogják adni. Ez a 2007-2013 közötti évekre összesen 7870 milliárd forintot tesz ki, amiből 1480,2 már futó programban lekötött, 4126,5 milliárd forint pedig elindított programot jelent. Szabad forrásként az anyag és Fellegi Tamás is 1800 milliárd forintról tett említést. Ehhez jönne a költségvetési támogatás és ide sorolódna a különféle tárcáknál szereplő fejlesztési források is (150-150 milliárd forint). A felülvizsgált 477 milliárd összértékű projekt átcsoportosításához Brüsszel engedélyére is szükség van.

Ezzel szemben a Magyar Pályázatkészítő Iroda Zrt vezérigazgató- helyettese, Major Gábor, 2500-3000 milliárd forintos szabad felhasználási keretről nyilatkozott. Ugyanezt az összeget mondta be még a kormány megalakulása előtt Matolcsy György is. Matolcsy szerint három év alatt 1000 milliárd forinttal fogják megtámogatni a KKV-kat. Ezt az összeget szakértők elképesztően soknak tartják, amit ez a vállalkozói kör képtelen lesz felszívni.

Ahhoz képest, hogy a program egyetlen prioritáshoz sem kapcsol hozzá összeget, tkp. érdektelen az elosztható összeg nagysága, hiszen az így mindenkié és senkié. Ezt tartjuk egyébként a javaslat legnagyobb hibájának, ti. a parttalanságot, a korlát nélküliség sugallatát. Mintha csak a szocializmusban lennénk, ahol a naturális célok megfogalmazásának és

politikai elfogadásának sohasem volt korlátja a pénz. **Az ÚSZT legfőbb belső ellentmondása, hogy miközben pénzekekről kellene szólnia, csak a pénzezeeről nem szól.**

Ehhez igazodik az az elv is, mely szerint „az eddigi kínálati politika helyett a vállalkozások terveit, vagy keresletét kell a középpontba állítani”, aminek a magyarázatát a következőkből tudhatjuk meg: „nem az állami szervek feladata, hogy kitalálják, milyen pályázatokra van szükség, ellenkezőleg, a pályázó ötletét kell befogadni... az állam feladata, hogy ehhez kiegészítésként – az uniós források felhasználásával – kedvező finanszírozási lehetőséget, például hitelgaranciát vagy kedvezményes hitelt biztosítson.” „Az államnak egyáltalán nem feladata, hogy az uniós források szétszórásával, a pályázatokon keresztül kijelölje a piaci verseny nyerteseit”

Nincs elég fantáziám ahhoz, hogy kitaláljam, hogyan fognak a fentiekben jelzett elvek a gyakorlatban működni. Ha bárkinek a szabad, és általa jónak vélt ötletét befogadják, akkor miért van szükség prioritások megfogalmazására? Hiszen ekkor minden prioritás, vagyis semmi sem, csak maga a jó ötlet. S ha nem az állam jelöli ki a pályázati nyerteseket, akkor kicsoda? A piac? De hiszen itt éppen piacsegítő állami szerepvállalásról lenne szó. Lehetséges, természetesen, hogy a program általános részében előadottak csak politikai célokat szolgálnak, csak olyan rizsák, amelyeket nem kell komolyan venni. Csupán az önkormányzati választások előtti porhintés részei.¹²

4.3. Műfaj

Már az eddig jelzettekből is kitűnhetett, hogy az ÚSZT műfaja vegyes. Politizál is az előző kormányok rovására, udvarol is a választópolgároknak, dicsekszik is azzal, hogy elődeikkel szemben ők tudják minden titkok nyitját, zsebükben a bölcsek köve. Ugyanakkor egy-egy konkrét témán belül valóban elmélyült ismeretekről tesz tanúbizonyságot. Más esetekben olyan javaslatokat fogalmaz meg nóvumként, amelyek rég ismertek, vagy/és gyakorlatilag is kipróbáltak. Az ÚSZT öndefiníciója szerint – amit a csatolt sajtóanyagban olvashattunk: „ez a

¹² A politikai attitűd meglehetősen erős az anyagban, legalábbis sokkal erősebb annál, mint amilyen egy programhoz illene. Lépten nyomon visszatekint a szocialisták vezette kormányzati időszakra, és helyzetértékeléseiben mindannyiszor elmarasztalja őket, magyarán: minden baj forrása az előző kormányok rossz gazdaságpolitikája, amit ők most korrigálni fognak. Akkor is a másságukat hangsúlyozzák, amikor az egyáltalán nem indokolt.

rövid vitairat a nemzeti ügyek kormányának főbb céljait, gazdaságpolitikájának alapelveit és a kijelölhető irányokat veszi számba.”¹³

A nemzeti ügyek kormányának eddig egyetlen fő gazdasági célját ismertük meg: tíz év alatt egymillió munkahelyet létrehozni. Ez most is megtalálható az ÚSZT-ben, más azonban nem (ilyen lehetett volna például az infláció leszorítása, az államadósság csökkentése, az állami centralizáció és redisztribúció visszanyesése, a mielőbbi euróövezeti csatlakozás, a fenntartható, magas növekedési pálya elérése stb.) Egy-egy témán belül természetesen megfogalmazódnak célok, például, hogy 30-40 ezer lakás épüljön évente, de ezek részcélok, és többnyire naturálisan meghatározottak, azaz a monetáris háttér felmutatása nélküliek.

Igazán szívesen olvastunk volna az Orbán-kormány gazdaságpolitikájának alapelveiről, hiszen megalakulása óta erre vágyunk, ám az ÚSZT végigtanulmányozása sem adta meg számunkra ezt az élményt. Gazdaságpolitikáról ugyanis csak olyan értelemben van szó az anyagban, hogy az eddigi szocialista újraelosztási politikát egy növekedéspárti gazdaságpolitika váltja fel, mert az államnak nem az a feladata, hogy adjon, hanem az, hogy ne vegyen el, s így célként tűzhető ki: mindenki gazdagodjon. Ám, hogy erre milyen tartalmú gazdaságpolitika viszi majd az országot, arról nem tudunk semmit. (Szeptemberben, a még mindig ismeretlen gazdaságpolitikától függetlenül lebegnek különféle témák, a maguk összevisszaságában, elővezetve, majd cáfolva.) Pontosabban bonyolult, követhetetlen folyamatábrák bemutatásával igyekeznek az anyag előterjesztői a tudományosság és az alkotás elmélyültségét illusztrálni, de ez sem segít, mert csupán érdektelen közhelyeket tudunk kiolvasni a szabásmintákra és a londoni metróhálózatra emlékeztető rajzolatokból.

Az anyag rendkívül terjengős. Ugyanarról a kérdésről megszámolhatatlanul sok helyen olvashatunk. A részanyagokról előbb mindig ad egy összefoglalót, aztán ezt megismételve kezd a fejtegetésekbe. Rengeteg az átfedés, ami abból következik, hogy a fő prioritás pontok meglehetősen képlékenyek. De, mint az anyag szerzői állítják, ez is volt a céljuk, hogy ekként egy rugalmas fejlesztéspolitika alakuljon ki. Ám ha minden prioritás lesz, akkor nincs

¹³ A sajtóanyagban azért volt engedhető meg ez a valóságtól messze távol álló állítás, mert szerzői biztosak lehettek abban, hogy nem lesz egyetlen újságíró sem, aki végigböngészi a teljes 200 oldalas programot. A kívánt médiatükörhöz erre van szükség, ez valahogyan át fog jönni, és ez a lényeg, a közvéleményt befolyásoló sajtóközvetítés. A tényleges tartalom másodlagos, érdektelen.

prioritás, akkor a fejlesztéspolitikának egyetlen célja lehet: minden fejlődjön. Az anyag végigolvasása után nincs is ettől eltérő, mélyebb benyomás.

4.4. A prioritások

A növekedésbarát gazdaságpolitika eszközeként az ÚSZT radikális lépéseket ígér az üzleti környezet és a versenyképesség javításában. Ezen belül általános célként fogalmazza meg a következőket:

- Ha a költségvetési egyensúly lehetővé teszi, először a vállalkozásokat közvetlenül érintő adókat és a foglalkoztatást terhelő adó- és járulékterheket kell csökkenteni. *(Annyit már tudunk, hogy a kormány nem ebbe az irányba mozdult el, hanem az szja-rendszerhez nyúlt, ami a munkavállalókat érinti elsősorban, és ami a fogyasztást, és nem a felhalmozást fogja ösztönözni. A járulékterhek csökkentéséről egyébként nincs szó a kormányprogramban, s Mellár Tamás ezt kifejezetten jónak gondolta a május 13-i Heti Válaszbeli írásában.)*
- Az adók számát csökkenteni kell. *(Ez 2010-ben megkezdődött, 7 kisadó kiiktatásával, 2010-re pedig további hármat iktatnak ki a maradék 45-ből. Továbbiakról nincs tudomásunk.)*
- A vállalkozásokat sújtó adminisztrációt a felére kell csökkenteni. *(Orbán Viktor május 20-án azt nyilatkozta, hogy a vállalkozásokat sújtó 2800 milliárdos forintos adminisztrációs terhet fél éven belül 800 milliárddal akarják csökkenteni. Ezzel szemben a kormányprogramban 1000 milliárd forintos teher szerepel, aminek 3-500 milliárd forinttal való visszanyesését tűzték ki célul. Cséfalvay Zoltán szeptember 28-án megjelent közleménye szerint 800 milliárd forint a kitűzött adminisztrációs tehercsökkentési cél, de ezt négy év alatt fogják elérni. Ez csak egy kis illusztráció a számok és prognózisok megbízhatóságáról, és a hiteles, szavatartó kormányzásról.)*
- A hazai és az uniós forrásokhoz való hozzájárítás egyszerűsítése *(Ez lehetséges lesz a pályázati rendszer átalakításával, aminek a munkálatai megkezdődtek.)*

- A versenytorzítás felszámolása, amin az anyag készítői a monopóliumok és oligopóliumok hatalmának megtörését értik. *(Ez rendjén is lenne, csak szerintünk kivitelezhetetlen. Ugyanakkor az egész anyag a KKV-k helyzetbe hozásáról szól, a közbeszerzési törvényt is ennek megfelelően módosítják, amivel maga a kormány hoz versenytorzítást eredményező intézkedéseket.)*
- A gazdasági jogbiztonság helyreállítása *(Eddig ennek az ellenkezőjéről tett tanúbizonyságot az Orbán-kormány, amikor például az uniós szabályokkal ellentétesen lehetővé tette a szabad pálinkafőzést, v. visszamenőleges hatállyal írta elő a végkielégítések rendszerének átszabását, javasolja az OÉT működési szabályainak átszabását stb.)*

Az ÚSZT-ben megjelölt kitorési pontok, amelyek képesek a gazdaság egészének dinamizálására:

1. *Gyógyító Magyarország* (gyógyszeripar, orvosi műszergyártás, gyógyászati segédeszközök gyártása, termál-egészségügyi turizmus, egészségturisztikai szakképzés, balneológia, növényházi kertészet, gyógynövény-termesztés és feldolgozás, termálvíz gyógyászati alkalmazása, vízbázis-védelem, speciális építőipar). Az ebben a pontban leírt vélemény, nevezetesen: „Az egészségipar fejlődése és kiemelt kezelése kedvezően befolyásolja a számos gonddal terhelt egészségügyi ellátás és finanszírozás rendszerének reformjához szükséges széles körű társadalmi konszenzus megteremtését”, ám ellentmond az államtitkár, Szócska Miklós álláspontjának, aki reformról hallani sem akar az egészségügyben.

2. *Megújuló Magyarország - zöldgazdaság* (megújuló és alternatív energiaforrások hasznosítása, atomenergia, biokertészet, bioélelmiszeripar, biotechnológiai kutatások, klímaváltozáshoz alkalmazkodás, épületek energiahatékonyságának javítása, természet- és vízvédelem, az energetikát felügyelő kormányzati rendszer átalakítása, vállalkozásbaráttá tétele).

3. *Otthonteremtés – lakásprogram* (cél: három éven belül évente több mint 40 ezer lakás épüljön, energiatakarékos építkezés, otthonteremtési tanácsadó-szolgálat felállítása, első lakás megszerzésének állami támogatása, szociális bérlakásépítés, komplex program a panellakások felújítására, idősek otthonának létesítése).

Mivel ez a prioritás viszonylag homogén elemeket tartalmaz, érdemes részletesen is megvilágítani az ÚSZT nagyvonalúságát. Miután megállapítja követelményként, hogy három éven keresztül évi 40 ezer lakást kell építeni, mert a lakásállomány megújítása évi 40-50 ezer új lakást indokolna, megállapítja, hogy Magyarországon évi 375 milliárd forintra, a GDP 1,5 százalékára lenne szükség ahhoz, hogy elérjük az uniós országok lakásépítési támogatási szintjét. Ám a tervből nem tudjuk meg, hogy e normatívát a kormány milyen mértékben tekinti magára nézve kötelezőnek. A lakásprogram – noha kiemelt területe az Új Széchenyi Tervnek – jobbára csak az elérendő célokat fogalmazza meg – a következők szerint:

- „El kell indítani egy olyan programot, amely megoldja a fiatal házaspárok első lakáshoz jutásának kérdését, ezt is kombinálva a lakáscélú elő-takarékossággal.”

- Újra kell indítani az idősothon-építés programját az önkormányzatokkal, és az egyházakkal együttműködve.

- „Ki kell dolgozni egy hosszú távú panelprogramot.”

- Munkáltatói lakásépítési programot kell indítani kiemelt állami szerepvállalás mellett (az utóbbit azonban még végig kell gondolni).

- Be kell vonni az állami támogatási körbe a lakás-takarékpénztárak szabad pénzeszközeit, erről meg kell állapodni velük.

- Növelni kell az államilag ösztönzött bérlakásépítést, az uniónál pedig lobbizni kell, hogy ennek finanszírozására is igénybe vehetők legyenek az uniós források.

- Csak a gazdaságilag megtérülő lakás-felújításokat kell támogatni.

Látható tehát, hogy érdemben semmi nincs kidolgozva, a tényleges programalkotás majd ezután következne. A támogatási formák és eszközök azonban homályba vesznek, mindössze a következőket tudhatjuk meg a kormány elképzeléseiből:

- A lakástámogatásokat össze kell kapcsolni a gyermekvállalással, a jövedelemadózással, az energiahatékonysággal, a minőségi és legális lakásépítéssel.

- Meghatározott esetekben állami garanciavállalás léphet a felvett lakáshitelek mögé.

- A bérlakásépítő cégek kedvezményes kamattal juthatnak kölcsönökhöz.

- Az adójóváírást kiterjesztenék az új lakás vásárlásával, építésével összefüggésben is.

- A bérlakások díjához adómentes béren kívüli juttatást adnának a cégek.

- A bérlakásépítő vállalkozások társasági adókedvezményt kapnának a bérleti díj csökkentése érdekében. A program évi 5-10 ezer bérlakás felépítését irányozza elő.

- Újra kell gondolni az Új Magyarország Fejlesztési tervben szereplő 270 milliárd forintos város-rehabilitációs programot.

Úgy véljük, hogy a program kidolgozatlansága, elnagyoltsága nem írójának hanyag hozzáállásából, hanem sokkal inkább az állami támogatási formák hiányából eredeztethető. Aláhúzza ezt a feltételezésünket az a nagyon heves érvelés is, amelyet egy-egy programponthoz fűz az anyag, bemutatva annak költségvetésre gyakorolt pozitív hatását.

4. *Vállalkozásfejlesztés – üzleti környezetfejlesztés.* Ebben a pontban csak a KKV-ra vonatkozóan szerepelnek elképzelések, melyek sarokpontjai a következők:

- Az adó- és járulékrendszerben átfogó reformot kell végrehajtani az élőmunka terheinek csökkentése érdekében,
- „Biztosítani kellene, hogy a tb-járulék kulcsa legalább 10 százalékponttal alacsonyabb legyen a pályakezdők, az 50-55 év felettek, valamint a legfeljebb 6 éves gyermeket nevelő anyák esetében.”
- „Vissza kell állítani a kisvállalkozói tőkejuttatási programokat”.
- „Fontos, hogy az új kormány és jegybank minél gyorsabban levigye a nyugat-európai szintre a forintkamatokat” (az ECB alapkamata ma 1 százalék!, de az infláció is ekörül alakul az euróövezetben!).
- A ki nem fizetett számla után ne kelljen áfát befizetni a kisvállalkozóknak.
- A kisvállalkozásoknál az uniós előleg 25 százalékról 50 százalékra emelkedjen.

Ennél a prioritásnál továbbá stratégiai célokként fogalmazódnak meg a következők:

- „Jelentősen kell növelni a Kárpát-medencei makrorégióban a befektetett működőtőke összegét.”
- „A magyar gazdaság növekedésének mind jelentősebb hányada származzon a bruttó nemzeti termék (GNP) növekményéből.”
- A magyar gazdasági erő és jelenlét növelésén keresztül javítani kell mind a magyarság, mind pedig a többi Kárpát-medencében élő nemzet általános életszínvonalát.”
- A gazdasági jelenlét, hatékonyság és befolyásolás növelésén keresztül erősíteni kell a Kárpát-medencei magyar kultúra alapjait, és elősegíteni annak fejlődését, terjeszkedését.”
- „A magyar gazdaság és kultúra megerősítésén keresztül lehet és kell megállítani és visszafordítani a magyar társadalomban tapasztalható negatív demográfiai folyamatokat és növelni a magyar kultúra és nyelv presztízsét.”

(No comment)

5. *Tudásgazdaság, tudomány, innováció, növekedés* (Ide olyan ipar- és más ágazatok sorolódnak, amelyek jellemzője az új tudás megteremtése, alkalmazása: kutatás-fejlesztés, innováció, járműipar, egészségipar, informatika, kreatív területek, úgy, mint filmipar, design, építészet, iparművészet, szórakoztató ipar, webes és internetes szolgáltatások – vagyis megint rendkívül széles a skála, és tudjuk, hogy ez még bővíülhet is egy-egy jó ötlettel.)

6. *Foglalkoztatás* – noha az egész programnak ez a célja, külön prioritásként is megjelölték az egymillió, adófizető munkahely létesítését 10 éven belül. Az ÚSZT szerint: „Az új, munkaközpontú gazdaságpolitika abból indul ki, hogy az emberek nem azért dolgozhatnak, mert a munkahelyek eleve adottak, hanem azért, mert a vállalkozók munkahelyeket teremtenek. Ebből logikusan következik: az államnak a vállalkozásokat kell olyan helyzetbe hoznia, hogy egyre több embernek tudjanak és akarjanak munkát adni.” Vagyis akárcsak a kormányprogram, az új terv is a piactól, a vállalkozóktól várja a 10 éves program teljesítését, amihez a kabinet a szabályozási feltételek alakításával járul hozzá. Ennek azonban némileg ellentmond a terv első javaslati pontja, mely szerint meg kell duplázni a korábbi években munkahelyteremtésre fordított összegeket. Lehetséges, hogy nominálisan egyszer ez a megjelölt 10 éves időtávon belül igazolható lesz, de az biztosan nem 2011 lesz. A további javaslatok már nem tartalmazznak ennyire konkrét vállalásokat a foglalkoztatás bővítéséhez, amit a program szerint a következőkkel kívánnak elérni.

- Célzott programok kellene a pályakezdőket foglalkoztatóknak.
- Célzott támogatásokkal kell segíteni a leghátrányosabb térségekben élők munkahelyhez jutását.
- A járulékkerheket mérsékelni kell.
- Meg kell szüntetni azt az anomáliát, hogy a segély túl magas az elérhető keresethez képest.
- Csökkenteni kell a minimálbér átlagbérhez viszonyított arányát.
- Ki kell fehériteni a szürke és a fekete gazdaságot a foglalkoztatási terhek csökkentésével és az ellenőrzések szigorításával.

- Fel kell állítani a közmunkatanácsokat, amelyek a közhasznú és a közcélú munkára fordítható keretek összevonásával nagyobb mozgásteret kapnának az önkormányzatoknál.
- Támogatni kell a megváltozott munkaképességűeket foglalkoztatókat.
- Nagyobb teret kell kapnia az atipikus foglalkoztatási formáknak.
- Ösztönözni kell az alacsonyabb képzettségűeket foglalkoztató vállalkozásokat.
- Tanácsadói hálózatot kell létrehozni a munkanélküliek mentális piacképessé tételére.
- A közmunkák szervezését a vállalkozásokra kell bízni.
- A munkaügyi szervezetek bürokráciáját csökkenteni kell.
- Erősíteni és ösztönözni kell a munkáltatók aktívabb szerepvállalását a szakképzésben, egyszerűsíteni a szakképzés finanszírozását.
- Gyakorlatorientált vállalkozás-oktatásra van szükség a szakközépiskolákban és a felsőoktatásban.
- Meg kell erősíteni a természettudományos és a mérnökképzést.

A felsorolt követelmények egy része már a mai rendszerben is működik, más része korábban kipróbáltan nem működött. Vagyis mai tudásunkhoz és ismereteinkhez képest semmi többletet nem ad hozzá.

A foglalkoztatás bővítésének három fő területét jelöli meg a program, úgy, mint a turizmus, az építőipar és az élelmiszeripar. Ez egyébként a kormányprogram tartalma is, csak az maradt ki belőle, hogy az általános körülményektől eltérően hogyan gondolják ezeken a területeken a munkakereslet bővülésének ösztönzését. Pontosabban az építőiparra és az élelmiszeriparra megfogalmazott Új Széchenyi Tervbeli javaslat gyakorlatilag járhatatlan. Az építőiparra a következő program vonatkozna: „Az építőipari kis- és középvállalkozásoknak jóval nagyobb gazdálkodási biztonságot, jogbiztonságot kell adni (ez még menne, noha nem ágazatspecifikusan), életben kell tartani a hazai építőanyag-gyártói, tervezői, kivitelezői, ingatlanforgalmazói kapacitásokat, építőanyag-kereskedéseket.” Az életben tartás állami mentőövet jelentene, amire nem lesz fedezet. Ugyanezt tudjuk megjegyezni az élelmiszergazdaságra vonatkozó programra is, mely szerint „az élelmiszeripar fenntartható fejlődése legyen kormányzati prioritás”.

7. *Közlekedés, tranzitgazdaság* (Főbb csomópontjai: személyszállítás, áruszállítás, hálózatok és IT. Környezetvédelem és energiafelhasználás, intermodalitás, közúti közlekedés, légi közlekedés, belvízi hajózás, városi közlekedés – helyzetértékelésekben és jövőkép adásban. Ez az egyetlen prioritás, ahol a stratégiát 2030-ig próbálják meghatározni.)

A prioritások felsorolása és kibontása adja az ÚSZT kb. háromnegyed részét, ami érhető, hisz „a talpraállás és felemelkedés fejlesztéspolitikai programja” alcímet viselő dokumentumnak ez adja a lelkét, a lényegét. Csak az nem érhető, amit a prioritások bevezetője előtt írnak az anyag szerzői: „Nem feladata az Új Széchenyi Tervnek a jövőbeli húzóágazatok kijelölése, hiszen ezeket a sikerágakat a piaci versenyben hosszú próbálkozásokkal és tanulással teli folyamatokban maguk a vállalkozók <találják meg> és fejlesztik.” (25. o.).

Nem derül ki semmilyen formában sem, hogy miért választotta az Orbán-kormány ezt a hét prioritást, milyen érvek szóltak mellettük, más prioritásokkal szemben. Mert egyébként a programalkotásnak ez elengedhetetlen feltétele. Ám azáltal, hogy egy-egy kiemelt témába annyi minden belekerült, és így a hét vezérnek megjelöltek felölelik az egész nemzetgazdaságot, a kiemeléseket nem is tudták volna megindokolni.

4.5. Idő- és térdimenzió-vesztés

A program meghirdetésekor azt jelentették be, hogy az ÚSZT hosszú távra szól, 2020-ig, ami már csak az egymillió adózó munkahely miatt is szükséges időtáv. Ám ezen kívül sehol semmi nincs időtávhoz kapcsolva, vagyis semmi sincs időzítve, sem a programok kezdete, sem a vége, ezért komolytalannak tartjuk a tíz évre szóló stratégiát. Az egymillió munkahely tekintetében továbbra sincs tisztázva, mint ahogy eddig egyetlen hivatkozott dokumentumban sem, hogy azt bruttó vagy nettó módon kell-e érteni.

Még utalás sincs arra, hogy mi van az uniós költségvetés lejártá után, 2013-t követően. Ki finanszírozza tovább a projekteket, ha az uniós források beszűkülnek, márpedig a következő költségvetési periódusban ezzel kell számolnunk, hiszen két, nálunk szegényebb ország is megjelenik az osztozkodási palettán. De voltaképpen amennyire lezser az egész ÚSZT, annyiban e tisztázatlan forráshelyzet szinkronban van vele.

Az egész ÚSZT légüres térben lebeg, a gazdaság külső és belső feltételeitől függetlenül. Azt feltételezi, hogy mind a külső, világgazdasági feltételek, mind a belgazdasági körülmények mindenkor optimálisan alakulnak. A kockázatokra utalás szemernyi kétsége sem merül fel. Az ÚSZT a legyen programja a lehet-e kérdésének felvetése nélkül. A legyen és a lesz pedig hitalapon kapcsolódik egybe: mert én, az erős politikai felhatalmazású kormány mondom, hogy legyen, ezért higgyétek el, hogy így lesz is.

4.6. Ami pozitívum lehet

Fellegi Tamás bejelentése szerint az egész pályázati bírálati rendszert átalakítják. Mégpedig úgy, hogy kevesebb dokumentációt fognak bekérni, gyorsabb lesz az elbírás, áttekinthető és nyomon követhető szempontok szerint fognak dönteni. Az eddig meghirdetett 1000 pályázat helyett 100-200-ban gondolkodnak. Az egész intézményrendszer hatékonyabban és olcsóbban fog működni. Matolcsy György 30 napra véli lecsökkenthetőnek a pályázatok benyújtásától azok elfogadásáig tartó időszakot, mondván az első Széchenyi tervnél is tudták tartani ezt a normát. A KEHI utólagos vizsgálata szerint ezzel szemben 2001-ben 164 nap, 2002-ben 104 nap telt el a szerződéskötéséig. A Bajnai-kormány ideje alatt 107 nap volt az átlagos.

4.7. Ami mindenképpen negatívum

Ami mindenképpen negatívum az a pénzügyi korlátmentesség sugallata. Az egész ÚSZT azt sugallja, hogy mindenre van és lesz pénz, még a bemutatott irányokon túlmenően is, ha az jó ötletnek bizonyul. Emiatt az egész dokumentum súlyos hitelesség-deficitet jelez, s a komolytalansága is ebből származik. Valószínű, hogy e

sorok íróján kívül mindenki tudja, hogy úgysem ezek szerint folyik majd a pénzelosztás, ezért nem kell komolyan venni. De, mint fügefalevelet fel kellett mutatni.

Tudjuk jól, hogy az uniós források korlátosak, és azt is, hogy a költségvetésből ehhez kapcsolható, illetve fejlesztésekre fordítható összegek is. Az utóbbiak csak akkor növelhetők, ha komoly szerkezeti átalakításokat hajtanak végre az államháztartásban. Erről azonban a dokumentumban nincs szó. Pedig a vállalkozók számára ez tette volna igazán hitelessé. Az is lehet, hogy a vállalkozók most beérik a mézes madzag elhúzásával, aztán bíznak abban, hogy majd lesz valahogy, mint ahogy mindig is volt. Csakhogy egy gazdaságstratégiát bemutató program kapcsán ilyen gondolatoknak felmerülniük nem volna szabad.

Orbán Viktor miniszterelnök úr kormányának első száznapos tevékenységét értékelve egyetlen szóval sem említette az Új Széchenyi Terv vitaanyagának elkészültét és közreadását. Talán nem véletlenül.

5. Program a devizahitelek megmentésére

A kormánypártok jól érzékelték, hogy a nyár elejétől kezdve az embereket semmi más gazdasági kérdés nem érdekelte csak a devizaalapú hitelek törlesztésének megnehezülése. Az októberi választások előtti kampányban ezért erről mindenképpen szólniuk kellett.

Előbb Orbán Viktor rontott ismételten neki Simor Andrásnak, amikor kötcsei beszédében a legsúlyosabb felelősséggel vádolta meg a devizaalapú hitelek széles körű elterjedéséért. Azt állította, hogy a jegybankelnök kifejezett kampányt folytatott az ilyen hitelek elterjesztéséért, és nyomást gyakorolt azokra a bankokra, amelyek nem kívántak ebben részt venni. Simor András hivatkozott kampányáról nincs tudomásunk, ellenben arra emlékszünk, hogy a jegybank – 2006 nyarán – felhívta figyelmet a jenalapú hitelkihelyezésekben rejlő kockázatokra. Erre a kereskedelmi bankok részéről, beleértve az OTP-t is, durva elutasítás volt a válasz. Másfelől pedig a kereskedelmi bankokat nem igen kellett biztatni a devizaalapú hitelkihelyezések

fokozására, mert az elemi érdekük volt, hiszen segítségükkel világszínvonalú jövedelmezőséget tudtak felmutatni.¹⁴

A hiteltörlesztés problémái – nemcsak a háztartások körében, hanem a vállalkozóknál és az önkormányzatoknál is – a gazdasági világválságban megrendült forintárfolyam nyomán kezdtek kiütközni. Ezt követően a Gyurcsány- és a Bajnai kormány is igyekezett olyan áthidaló megoldásokat javasolni a bankok és ügyfelek közti viszonyra, ami a terheket időben széthúzza. Bajnai Gordon kilakoltatási moratóriumot is elrendelt, amit Orbán Viktor 2011. április 15-ig meghosszabbított – ám ez nem folytatható a végtelenségig, mert ellenkezik az uniós joggal és az alkotmánnyal is.

A PSZÁF jelentése szerint júniusban már 97 ezerre emelkedett azon adósok száma (csak a háztartásokat tekintve), akik legalább három hónapja nem tudnak törleszteni, és kb. 300 ezer azoké, akik egyhavi késedelemben vannak. Minthogy az Orbán-kormány ténykedésének köszönhetően a forint árfolyamai gyengültek, ráadásul a svájci frank, mint menedékvaluta extra erősödést is felmutatott, s ugyanakkor a háztartások hiteltörlesztő-képessége szemernyit sem javult, a bedőlt hitelek túlnőnek a hitelező és adós problémáján. Veszélyeztetik az ország pénzügyi stabilitását, illetve – ha a jelzálogjog érvényesítésével a bankok élnek, akkor bedöntik az egész ingatlanpiacot. A megoldás-keresés össznémeti ügyé nőtte ki magát.

Még a kormány megalakulása előtt Matolcsy György előállt azzal a Mellár Tamás által javasolt gondolattal, hogy forintosítsák a devizahiteleket. Majd egy-két nap múlva pontosított, hogy csak a devizalapú hiteleket, majd újból korigált, hogy

¹⁴ Az egész lakásboomot az első Orbán-kormány indította el 2000-ben a felajánlott állami támogatásokkal, amelyek egyre szélesedő rendszere 2002-re már olyan mértékűvé duzzadt, hogy az államháztartás finanszírozhatatlanná válását vetítette előre. Ezért a Medgyessy-kormány korlátozta a támogatásokat, ám a lakásépítési, vásárlási kedv nem lanyhult, és ekkor a bankok megtalálták az olcsó kamatozású devizalapú hitelek kínálatában a megoldást. A forintkamatok akkortájt – Járai Zsigmond jóvoltából – indokolatlanul magasak voltak, és indokolatlanul lassan mérséklődtek. Ráadásul az akkori jegybankelnök azt sugallata, hogy mindig erős marad a forint, mert erős gazdasághoz erős forint tartozik. A devizahitelezés berobbanásakor, 2004-ben az euróvezeti csatlakozás céldátuma közelinek tűnt, hiszen 2008-ra volt előirányozva. Az olcsóbb devizalapú hitel mindenkinek jó volt, a bankok sokat kerestek rajta – az anyabankok is -, mert olcsón tudtak forrásokhoz jutni, és Magyarországon jobban tudták kihelyezni a forrásaikat, mint más, fejlett országbeli piacon. A hitelfelvevők pedig úgy gondolhatták, hogy árfolyamkockázat pedig nincs. A forint valóban 2008 nyaráig folyamatosan erősödött, amihez az idővel eltörölt árfolyamsáv további mozgásteret adott. Vagyis a hitelező bankokra egyáltalán nem kellett a devizalapú hiteleket rákényszeríteni, rálőcsölni.

csak az ingatlanfedezetű devizaalapú hitelekéről lenne szó, később pedig csak a bajba jutottakra vonatkozott volna a javaslat. Ám a forintosítással a veszteség nem tűnt volna el, sőt az árfolyamveszteség azonnal realizálódott volna, a kamatkülönbözet miatti teher pedig nőtt volna. Az adósok csak úgy mentesültek volna a terhek alól, ha mindkét veszteséget magára vállalják a bankok és/vagy az állam. Ez becslések szerint 450-500 milliárd forintot jelentett volna, amiért gyorsan le is tettek az ötletről. A kormányprogramban egyáltalán nem foglalkoztak ezzel a problémával,

A 29 pontos akciótervben az év végéig meghosszabbított kilakoltatási moratórium szerepelt, és a Nemzeti Eszközkezelő Társaság felállítása azok számára, akik nem tudják a hitelt törleszteni. Mint jeleztük e társaság a működésének szabályait augusztusra ígérte Matolcsy György kidolgozandónak. Ezzel szemben szeptember közepén Rogán Antal és Kósa Lajos előterjesztésében olyan nyolcpontos megoldástervezetet mutattak be, amelyben a Nemzeti Eszközkezelő Társaság felállításáról nem volt szó. Ez meglepte a bankokat is, akik a bankadó fejében számítottak arra, hogy a társaság segítségével megszabadulhatnak rossz adósságállományuk egy (nagyobb?) részétől.

Rogán Antal a nyolc pontos javaslatról, mint a „tervezetek tervezetéről” szólt, amelyet októberben fog majd elfogadni a parlament, hogy így még a moratórium lejárta előtt rendeződjön mindenkinek a sorsa. A törvénytervezet kidolgozásába a Bankszövetséget is bevonják, ami a második Orbán-kormány törvényalkotó gyakorlatában kuriózumnak számított. Ám a mihez tartás végett Rogán Antal menten azt is bejelentette, hogy „a nyolc pont tartalmához ragaszkodunk akkor is, ha nem alakul ki tökéletes egyetértés”.

A nyolc pont tulajdonképpen csak hét, mert a nyolcadik arról szól, hogy a javaslatok csak az első, nem üzleti célú lakások hiteleire vonatkoznak. Az érdemi javaslatok a következők voltak:

- az ügyfél számára hátrányos, egyoldalú szerződésmódosítás tilalma *(ez teljesen gúzsba kötné a bankokat, mert semmit nem háríthatnának át az*

ügyfélre, de az ügyfeleknek sem volna jó, mert az új szerződéseket kénytelenek lennének felülárazni).

- Nem megengedett a kamatlábemelés, a büntetőkamat és a késedelmi kamat. *(U.a.)*
- A törlesztő-részleteknél a középárfolyamon történjen az elszámolás *(megoldható, csak keveset jelent).*
- Ingyenes legyen az előtörlesztés *(megoldható, de keveseknek segít).*
- Öt évvel automatikusan meghosszabbítható a hitel futamideje *(a futamidő meghosszabbítása ma is lehetséges, csak nem automatikusan).*
- Tiszta lappal indulás – azaz, ha az ingatlan ára a hitel alá csökken, ennél többet a bank nem követelhet árverezés esetén *(ez egy amerikai gyakorlat, a magyar bankok nem ennek tudatában nyújtották a kölcsönöket, nálunk az árverezés hosszan elhúzódó akció).*
- Ha az adós tartósan fizetésképtelen, megtiltják a büntető, a késedelmi kamat és az egyéb díjak kivetését *(ez elfogadható).*

A bankok leginkább a tiszta lappal indulás ellen tiltakoztak, és azt kérték, hogy semmiképpen sem legyen visszamenőleges hatályú. Ha viszont nem az, akkor ez a pont teljesen kiesik. A tárgyalások szeptember végéig nem zárultak le, a Bankszövetség tagjai ellenvetéseiket fogalmazták meg a kidolgozatlan ötletrohammal szemben, amely nyilvánvalóan minden terhet a pénzüzetekre akar hárítani. Az egész akciót az önkormányzati választásoknak tudták be, s a Fidesz nem is rejtette véka alá, szórólapjain nagy betűkkel hirdette: megvédjük a devizahitelesek.

6. 2011. évi költségvetési dilemmák

6.1. A reformok kérdése

Azt senki nem várta, hogy kormányra kerülését követően a Fidesz átfogó gazdasági reformokkal rukkol elő a sokat emlegetett területeken, így az egészségügyben, az oktatásban, az önkormányzati rendszerben, a szociális elosztásban, de az jogos elgondolás volt, hogy 2011-től már megkezdik az említett nagy államháztartási rendszerek átalakítását, amire a kétharmados többség birtokában elégséges politikai

erejük van. A külföldi befektetők alapvetően azért fogadták kedvezően a Fidesz fölényes választási győzelmét, mert ebben biztosítékát látták azoknak a szükséges államháztartást érintő döntéseknek, amelyeket például a kisebbségi Bajnai-kormánytól egyáltalán nem vártak el.¹⁵ A Goldman Sachs szakértői még Schmitt Pál köztársasági elnöki kinevezését is azért üdvözölték, mert úgy vélték, hogy személye révén nem lesz ellenzője a reformintézkedéseknek.

A Fidesz ugyan ellenzékben masszív reformellenességet mutatott, de sokan úgy gondolták, hogy a választások után úgy sem tehet mást az új kormány, mint nekilát a nagy rendszerek átszabásának. Ennek az októberi önkormányzati választásokig verbálisan nem sok jelét adták. Pontosabban csak szituatíve, és csak a külső kényszer hatására nyilvánultak meg – a legnagyobb általánosságban - a reformokról.

- 2009 őszén, amikor már többször kinyilvánították a Fidesz szakértői, hogy a 2010. évi költségvetésben 5-7 százalékos GDP arányos hiányt várnak, amire az IMF határozottan azt válaszolta, hogy ezt egyáltalán nem tolerálná, Varga Mihály nemcsak azonnal visszakozott, hanem a következőknek is hangot adott: „elementáris társadalmi igény érezhető a reformok iránt”, ezért bele kell vágni a változtatásokba, pl. MÁV, közegészségügy. „Ha az államháztartásban eloltjuk a tüzet, utána rendszerigényű átalakításokba kezdünk.” (Figyelő, nov. 12-18.)
- Matolcsy György miniszteri meghallgatásán csak utalt az IMF-fel folytatott informális tárgyalásokkal összefüggésben a reformokra. Akkor 4,5-6,5 százalékos 2010. évi deficitcélról folytattak tárgyalásokat, melynek ellentételeképpen a Valutaalap „strukturális reformok elindítását várja tőlünk”.
- Orbán Viktor a júniusi eleji valutaválságban – miután megtudta Barrossotól, hogy nincs kegyelem – Brüsszelből üzent haza és a befektetők megnyugtatóására: „Mély átalakításokra, strukturális reformokra van szükség Magyarországon.”

¹⁵ Kényszerhelyzetben a Bajnai-kormány ennek ellenére belevágott a nyugdíjreformba és a szociális rendszer átalakításába is.

- Június 11-én egy bécsi konferencián is hasonlóan nyilatkozott, nyilván, mert a meggyőzőendő közeg ugyanaz volt: „A <szépségtapaszk> helyett az új kormány a strukturális reformok politikáját követi”.
- Matolcsy György július végén megint csak a piacok megnyugtatóására közölte, hogy a kormány meghozza azokat a döntéseket, amelyek az IMF által szorgalmazott strukturális reformokhoz vezetnek. (Néhány nappal voltunk csak túl az IMF-fel szembeni szabadságharc megindításának.)
- Szeptember 3-án, az MGYOSZ által szervezett vállalkozói fórumon Matolcsy miniszter úr megint csak azt mondta, amit ez a vállalkozói közeg hallani akart: „élére álluk a gazdasági és pénzügyi reformoknak.... 2011-12-ben erőteljes strukturális reformokat kell végrehajtani ... mi elszántak vagyunk”. Lehetséges, hogy egy hónap alatt ennyire felbátorodtak, mert államtitkára, a stratégiáért felelős Cséfalvay Zoltán augusztus 5-én még azt nyilatkozta, hogy 4 százalékos növekedésnél lehetséges belevágni érdemi reformokba, és a helyes gazdaságpolitikai sorrendet így határozta meg: stabilitás, növekedés, reformok.

Részletesebb reformtervekről nem hallottunk, gyaníthatóan ilyenek nincsenek is, ha lennének, legalább a Költségvetési Tanács - Fideszhez közelálló –

elnöke hallott volna róluk, de ő is csak reménykedett – júliusi interjúra szerint -, hogy a reformok kérdéseivel kormány műhelyeiben aktívan foglalkoznak.

6.2. A 2011. évi költségvetésről

Matolcsy György miniszteri meghallgatásakor elmondta, hogy az IMF-fel folyó informális tárgyalásokon 2011-re 5 százalékos hiánytervet mutattak be. Ez az akkori tervek szerint mindössze fél százalékpontos faragást jelentett volna 2010-hez képest. Ha ezt elfogadták volna, akkor az új kormánynak tényleg semmit nem kellett volna tennie, hiszen ekkora deficitcsökkenés automatikusan kijött volna a nominális GDP többletből.

A 2010-re vonatkozó konvergenciaprogrambeli hiány kikényszerített felvállalása után még mindig két opcióban gondolkodott a Fidesz. Az egyik – szakértői által is hangoztatott elképzelés az volt, hogy elégséges lesz 2011-re csak csökkenteni a hiányt, ami 3 százalék fölött alakulhat. Valószínű, hogy ennél Orbán Viktor merészebb elképzeléseket forgatott a fejében, amikor arra hivatkozott, hogy a jövő évi hiánymértékben majd igazodni fogunk az októberi EU csúcson kialakuló egységes deficitcsökkentő megállapodáshoz.¹⁶ „A többi EU-tagországhoz hasonló elbánást kérünk” – nyilatkozta július végén, ami értelmezésében haladékkérést jelentett. Hiszen nyilvánvaló volt, hogy a többi, nálunk nagyobb deficittel rendelkező uniós tagállam sem egyetlen év alatt viszi le az államháztartás hiányát a maastrichti 3 százalék alatti mértékre. Külügyminisztere, Martonyi János is úgy nyilatkozott júliusban, hogy nem tartja köbevésettnek a 2011. évi 2,8 százalékos deficitcél. (Ezt pedig senki mástól, csak a főnökétől hallhatta, magától ilyen kijelentésre a külügyminiszter soha nem vetemedett volna.)

Matolcsy György is tartotta magát a gazdasági szabadságharc íratlan törvényeihez, amikor augusztus elején a következőt nyilatkozta: „Nem fogunk megszakadni, hogy 2,8 százalékos hiány legyen jövőre azért, hogy ez néhány nagyon távoli hivatalban lévő pénzügyi szakembernek elnyerje a tetszését.

Minekutána azonban brüsszeli szakértők többször is kinyilvánították, hogy nem tudnák tolerálni, ha Magyarország jövőre sem kerülhetne ki a túlzott deficiteljárás alól, megváltozott itthon is a vélemény. Orbán Viktor először Kötcsén készítette fel a híveit arra, hogy jövőre sincs húsos fazék, bár ekkor még csak annyit mond, hogy „az ország fizetőképességének fenntartása érdekében minden szükséges lépést kész megtenni”. Nyilvánvalóan tisztában volt már ekkor azzal, hogy a 2011. évi költségvetés hiányszámát nem alakíthatja tetszés szerint, mert azt a befektetők keményen megtorolnák. Ennek az ódiumát azonban nem merte felvállalni. Tapolcán, a Fidesz frakció összetartó gyűlésén az őszi szezon kezdetekor már arról beszélt a miniszterelnök, hogy „nagyon kellemetlen lesz a 3 százalékos hiánycél jövőre, és tartani is kell, de nem lehet szó az embereket sújtó megszorításokról.”

¹⁶ A kormányfők és elnökök találkozóján minden egyes országra külön állapítják meg a hiánycélt, amit egyhangúlag fogadnak el a résztvevők. Ez nem írott szabály, hanem szokásjog. Többekben fölmerült az IMF kiebrudálásakor, hogy Orbán Viktor vétőjogának megszellőztetésével kikényszeríthet az EU-tól kedvezményt, vagyis, hogy képes lesz még az unióval is összeveszni.

Matolcsy Györgyöt szeptember elején az uniós pénzügyminiszterek tanácskozásán, illetve ebédszünetében – a *The Economist* beszámolója szerint – kollégái valósággal „felpofozták”. Ezt követően a gazdasági miniszter hamarosan azzal kezdett dicsekedni, hogy 2011. évi költségvetés lesz az első az uniós csatlakozásunkat követően, amikor megfelelünk a Stabilitási és Növekedési Egyezménynek.

Nagyon nehezen, de végül is tudomásul vette szeptember elejére az Orbán-kormány az uniós realitásokat. Ám ekkor még élt benne a remény, hogy az uniós szakértőihez eljuttatott levélben foglaltakat Brüsszel megértéssel fogadja.¹⁷ Az EU bizottság és az EU Tanács állandó elnökének címzett levélben (aug. közepén) azt a kérést fogalmazták meg, hogy a költségvetési hiány számításánál vegyék figyelembe a nyugdíjreform miatt a magán-nyugdíjpénztárakba áramlott összeget. Ennek elfogadásához legalább 16 tagállam támogatása szükséges, és várhatóan októberben tárgyalnak róla. Az előzetes hírek szerint van esély az elfogadásra, ha nem is teljesen kérésnek megfelelően.

A 2011. évi költségvetés tartalmáról, eminensen a 29 pontos akciótervben szereplő 16 százalékos egykulcsos, családi személyi jövedelemadó rendszeréről azonban önkormányzati választásokig csak egymásnak ellentmondó állításokat tudtunk meg. Júliusban Orbán Viktor még úgy gondolta, hogy csak 2-2,5 éves rákészülés után lehet bevezetni. Matolcsy György – igazodva főnökéhez – ugyancsak a többlépcsős, 2012-es bevezetésről nyilatkozott. Államtitkára viszont Kármán András szeptember elején azt nyilatkozta, hogy 2013-ra látszik biztosan az új adórendszer bevezetése, mert előbb szétfeszítené a költségvetést.

Ezek után Matolcsy György a Hír-tv-ben megerősítette: január 1-jétől egykulcsos adó és családi adózás lesz, noha szakértők szerint a kormány által vázolt rendszer felépítéséhez még legalább két év szükséges. Másnap Orbán Viktor kicsit finomabban fogalmazott ugyanerről az Estében. „A 16 százalékos adóról már döntöttünk, most az a kérdés, hány lépésben vezessék be. Én azt javaslom, hogy egy lépésben és azonnal. Azt gondolom, meg tudom győzni a kormány tagjait, és érzek elég erőt, hogy utána meggyőzzük a parlamenti képviselők ötven százalékát erről.”

¹⁷ A Lengyelország és Magyarország kezdeményezése alapján (Orbán első külpolitikai útja Lengyelországba vezetett) írt levelet aláírta még Szlovákia, Csehország, Románia, Bulgária, Litvánia, Lettország, Svédország.

Orbán Viktor meggyőző erejét illetően kevés kétségünk van. Most már csak kormányzókéességének a bizonyítását várjuk.

Szeptemberi politikai szezonkezdés

1. Az első száz nap értékelései

Ahogy az előre várható volt, a nyári szendergés hónapjai után, szeptember első hetében – szinte a semmiből - teljes sebességbe kapcsolta a politikai nagyüzem. A nagyobb rutinnal rendelkező napi- és hetilapok szerkesztői, valamint a közszolgálati műsorok készítői lelkiismeretesen felkészültek szeptember 4.-e sokoldalú bemutatására, merthogy - ezen a napon élte meg és ünnepelhette a második Orbán kormány megalakulásának első századik napját. Ez a mérési pont 1990 óta a hazai közélet egyik kihagyhatatlan lehetősége; boldogboldogtalan megszólal, nyilatkozik, értékel. A mindenkori ellenzék pedig ilyenkor benyújthatja szokásos panaszlistáját: mi mindent nem teljesítettek a győztesek egykori ígéreteikből. Nos, az idén alig akadt valamirevaló mozgásteret az ellenzéknek.

Talán mert, alig léteztek. Talán, mert alig akadt értő közönségük. Talán mert... nem volt mit számonkérni, ugyanis a Fidesz eltökélten hallgatott az ígéretei teljesítésének mikéntjéről. Talán azért, mert valaki más elvitte előlük a show lényegét. Talán bizony, ezúttal leginkább erről lehetett szó. Orbán Viktor házi pr-és médiaműhelyében avatott kezek, fülek, szemek ezekre a napokra nagyszabású offenzívát terveztek el. A szeptember 4. és 13. közötti napokban, azaz tíz nap alatt a Nemzet Elsőszámú Vezetője összesen öt fellépést vállalt, és ezek mindegyike legalább egy-két napra alkalmat teremtett arra, hogy a hírüzemek legfontosabb részlegeiben mindenekelőtt az ő mondanivalója uralkodhasson.

Nézzük röviden e naptár lapjait.

- **Szeptember negyedike, szombat.** Kötcsén, zárt körben Orbán Viktor – több száz előre meghívott és szigorúan szelektált vendég előtt – nagyhatású beszédben körvonalazza a kormány előtti nehézségek páratlan történelmi jellegét. Először itt hallani az ezermilliárdos nagyságrendekre rúgó forráskivonás részleteiről. Azt is itt lehet megtudni, hogy váratlanul előbbre került az új alkotmány elkészültének és elfogadásának – eredetileg 2012 őszére tervezett – határideje. Méghozzá: hét-nyolc

hónap múlva, már a jövő év tavaszára. Hátha nem lesz meg már később az a – ma még nagyon biztosnak látszó – kétharmados többség. Hangsúlyozzuk: ez a beszéd nem a nyilvánosság előtt hangzott el, a másnapi sajtó is csak közvetett forrásokra támaszkodott a közléseiben. Bár az is sokat mondó, hogy később egyetlen Fideszes vezető sem cáfolta a kiszivárgott megállapítások valóságát.

- ***Szeptember hetedikén, kedden tartották a Batthyány Kör nyilvános rendezvényét.*** Van tévé, rádió, újságírók, a lehető legszélesebb a nyilvánosság. A megszokott „Vigadós” beszédek rituáléja uralkodik, fennkölt a hangulat, történelmi a levegő. A szónok nem is fukarkodik a saját kormányát illető dicséreték tömegével. Megéljenzi a Valóságot, megbukott az Utópia (ez a levert ellenfelek vallása), megállás nélküli a Tabudöngetés: soha ennyi bátorságot magyar emberek még nem láthattak. Apró gond, hogy ez a sok dicséret mindegyike azt a kormányt illetné, amelynek vezetője éppen beszámol száz nap alatt elért szédületes sikereiről. Mintha a sportújságban a másnapi tudósítás megírására az előző napi meccs legjobb játékosát kérnék meg. Épp annyira lehet objektív.
- ***Szeptember kilencedike, Tapolca.*** Megint zárt a kör, a kormányzók frakcióülése tartja szezonnyitó rendezvényét. A miniszterelnök megint csak felkészíti frakciója tagjait a várható nehézségekre, a buktatókra, s ahonnét megint csak közvetett úton informálódhat a közvélemény. Talán, ha lenne elegendő forrás, megbízható információ, akkor az itt elhangzottakat egybe lehetne vetni az egy héttel korábbi, kötcsei mondandó lényegével. De nem lehet, mert másnap jön a Nagy Nap, a kampánnyitó nagygyűlés.
- ***Szeptember tizedike, SYMA-csarnok,*** megint van tévé, rádió, internet, újságírók, nyilvánosság – és ünnepi hangulat. Ezúttal rövidebb, velősebb a kormányfői beszéd, fel kell rázni az aktivistákat, tudatosítani kell, hogy már csak három hétig kell kitartaniuk, van mire büszkének lenniük, most lehet befejezni az áprilisi történelmi fordulatot. Olyan a hangulat, amilyen egy győzelemre készülő párt kampánnyitóján lehet, csupa vidámság, boldogság, büszkeség. Megint nyoma sincs az előző napi frakcióüléseken elhangzott gondoknak. Majd máskor.

- **Szeptember tizenharmadika, hétfő.** A színhely a parlament, napirend előtti beszéd. Szót kér a kormányfő, értékeli az első száz nap páratlan teljesítményeit, megint sok a képes beszéd. Csak úgy zúgnak a patetikus hasonlatok, szinte már magunk előtt látjuk a kormányt, e tucatnyi edzett és bátor férfiút, ahogyan megbirkóznak a Romeltakarítás embert próbáló nehézségeivel. Persze, helyettünk, akik mindezt csak a tévéből nézzük. Szégyelljük is magunkat eléggé. A sikerek tételes számba vétele mellett azért ezúttal elhangzanak pontosnak látszó számok is arra nézve, hogy a következő években mekkora nagyságrendű összegekkel kell majd törleszteni a szocialisták nyolc év alatt felhalmozott adósságát. 2800, 2500 és 3000 milliárd forintnyi törlesztés nehézségei várnak ránk a következő három évben. Csak éppen az nem világos, hogy miféle gazdaságpolitika mentén kerül sor erre a valóban elképzelhetetlen nagyságrendű törlesztésre, főként akkor, ha közben a nagyon makacsul elgondolt és folyamatosan hangoztatott álmoknak is lehetőséget kell adni. (Munkahelyteremtés, gazdasági növekedés, páratlan mértékű adócsökkentés, a hazai vállalkozói réteg megerősítése stb.) Ami talán a legfontosabb – legalábbis a következő napok külföldi sajtóvisszhangjai ezt tükrözték –, hogy a parlamentben elhangzott az eltökélt kormányzati szándék a jövő évi 3 százalékos alatti hiánycél megtartására. **Tulajdonképpen hetek óta mindenki erre az egy mondatra várt.**

X X X X

Megpróbáltuk nagyon röviden összefoglalni ennek a tíz napnak a legfontosabb mozzanatait. Hozzátehetjük volna még, hogy eme tíz nap során a kormányfő egészen rendkívüli médiateljesítményt nyújtott, reggelente és esténként megfordult úgyszólván valamennyi fontosabb rádió- és tévéműsorban, megszámlálhatatlan mennyiségű interjút adva. Mindezek után nem meglepetés, ha azt állítjuk, hogy a bevezetőben említett „száznapos” média-felkészüléseknek ezen az őszön nem sok tér jutott. A kormányfő permanens szereplései lényegében lefoglalták a közszolgálati figyelem kapacitásait, s aki egyáltalán látszani akart, az nem tehetett mást, minthogy Orbán Viktor aktuális mondanivalójára reagáljon. Igen ám, de melyikre? Merthogy e szerepléseket nem tekinthetjük szimpla ismétléseknek, nagyon nem. Mindazonáltal nem tanulság nélküli még egyszer áttekinteni a produkció egészének szerkezetén, és a tipikusnak tartható mondandókat katalogizálni.

A tíz nap ritmusát a Zárt/Nyilvános/Zárt/Nyilvános szereplések dinamikája adta. A zárt rendezvényekről kiszivárgó, izgalmakat keltő mondandók a következő – nyilvános – esemény iránt minden egyes alkalommal felfokozott érdeklődést keltettek. Ám a nyilvános szerepléseken minden egyes alkalommal az önünneplés dominált, azaz a kormány önminősítésének egyoldalúsága. A tényleges gondokkal való szembesülés helyett az erőtől és önbizalomtól duzzadó elsőprő lendület kapta meg újra és újra a maga kitüntetett figyelmét.

Mondhatnánk, hogy mindez nagyon természetes jelenség, hiszen három-négy héttel voltunk az önkormányzati választások előtt, s ennyiben ez az összetett jellegű szereplési hullám megfelelt a kampánylogika kívánalmainak is. Igen, de ennél még többnek is. Mert, ha lett volna esetleg egyéb -netán versenyképes – kampányüzenet is a porondon, akkor az sem tudott volna érvényesülni. De nem volt. Orbán Viktor tíznapos nyilvánosság-rohama egyidejűleg többféle funkciónak is képes volt megfelelni.

- Kiszorította a nyilvánosságból a kormányzás első száz napjával kapcsolatban felvethető kritikai megközelítéseket. Ennek híján természetesen az öndicséret dominálhatott, amelynek segítségével az estelegesen elbizonytalanodott támogatói réteg is ideiglenesen legyűrhetette a maga gyanakvásait.
- Felkészítette a saját politikai táborát a várható adósságcsapda komolyan vételére, ezáltal meg is alapozta az év hátralévő részét: a leendő költségvetési vitát.
- Megoldotta a kampány-tematizáció legutolsó heteinek alapvető kérdéseit.
- Megkísérelte bevezetni az új rezsím ideológiai nyelvét, szimbólumait, értékrendjét (tabudöntögetés, fülkeforradalom, a rendszerváltás átértelmezése, új alkotmányos rend iránti igénybejelentés stb.). Megítélésem szerint ez volt az a metszet, amelyik a legkevésbé lett sikeres. Részben azért, mert a már tíz éve megszokott Fideszes/orbáni csapásvonalon haladt azzal, hogy eleve kizárta a diskurzust, a megvitatás lehetőségét, és csak egyoldalú deklarációként tudott

életre kelni. Ezzel be is zárta magát a hitszerűségbe, ami az előnye is, meg a hátránya is. Részben, azért, mert ez a produkció a stílusproblémák miatt kevésbé hatékony, hiszen azt a fellengzős, üres szóképekből építkező nyelvet használja, amelynek gyakorlata még a jobboldali törzsközönség soraiban is mesterkélte. Hátránya viszont akkor látszik meg, ha a pátoszt túlhasználják és kikerül a patetikus közegéből, mert akkor nagyon nehezen kerülheti el a nevetségessé válást.

- Végül, az őszi orbáni teljesítményt nagyon érdekes lenne a hiányai felől értelmezni: mi mindenről nem beszéltek a produkciók? Mennyi fontos kérdés maradt érintetlenül és marad fedésben, mint esetlegesen periférikus jellegű problémakör; holott ezekben az ügyekben is fontos lenne ismerni az ország elsőszámú vezetőjének álláspontját. (E jelenség természetesen megint csak visszavezethető a diskurzus hiányára, illetve annak egyenes következményének tartható.)

X X X X

Eme körülmények ellenére - valamilyen szinten - a minőségi magyar média megpróbálta a száz napos kormányzati teljesítményt értékelő módon áttekinteni. A napi- és hetilapokban, a legolvasottabb internetes portálokban számba vették a kabinet legfontosabb döntéseit. E mérlegkészítés során nagyjából ötféle metszetről alkottak véleményt.

- A kormány meglehetősen büszke volt arra, hogy ilyen rövid időn belül még soha nem fogadtattak el ilyen tömegű törvényt és egyéb – magas szintű - jogszabályt. A kritikusok viszont nagyon is sokallották ezt a számot, s ezen belül is azt a szokást tartották aggasztónak, hogy a kormány láthatóan nagy-nagy magabiztossággal és élvezettel használta fel a kétharmados többség-teremtette kivételes támogatási lehetőségeket. **Különösen vonatkozik ez az egyéni képviselői kezdeményezések mögé történő elbújások meglepően magas számára, ami nem más, mint a házszabályok szellemével való tudatos visszaélés – imígyen a kritikusok.** Kormányzati oldalról viszont ugyanezen jelenségben a gördülékenyebb munkavégzés jeleit látták megvalósulni.

- A szimbolikus döntések közül a kettős állampolgárság gyors elintézését, a Trianonnapot, valamint a Nemzeti Együttműködési Nyilatkozatot, s ennek további sorsát gondolták a legfontosabbaknak. Voltak a hatalmi szférával kapcsolatosan is olyan jellegű döntések, amelyeket bizvást lehet a szimbolikus jelentőségűek között számontartani. Például a leendő parlament létszámának megfelelését nyugodtan tarthatjuk ilyennek, mert a szélesebb körű állampolgári várakozásoknak nagyon is megfelelő gesztusról volt szó – ugyanakkor a jelenlegi viszonyokat közvetlenül egyáltalán nem érintette. Most még nem. Más volt a helyzet az önkormányzati helyek számának csökkentésével, mert ez már valóban közvetlenül érintette a hatalmi szféra működését is.
- A hatalmi szférát számos kisebb és nagyobb döntések sorozatával alakították. A leglátványosabb mozzanat kétségtelenül a kormányzati struktúra radikális átalakítása volt, s nem mondhatjuk, hogy ez ügyben a végső szavakat is kimondták volna. Nagy a gyanúnk, hogy az újonnan létrejött csúcsmisztériumok között várható – amúgy törvényszerűen fellépő – finomhangolási igények még csak ezután öltenek véglegesebb formákat. Ami viszont a kormányzati személyi/személyzeti politikát illeti, ott valóban keménykezű beavatkozásokra került sor. Nem hinném, hogy a kormányzati tisztviselői kar többsége lelkiileg fel lett volna készülve annak elviselésére, amilyen gyorsassággal megfosztották őket évtizedek óta mozdíthatatlannak vélt privilégiumaiktól. S az eddigi döntések logikája arra vall, hogy ez a páratlan változási sorozat legkésőbb januárban végigvonul majd a közigazgatás területi szintjein is.
- A gazdasággal kapcsolatos döntéseket ezúttal kiemelhetjük a sorból, mivel e tanulmány más helyein önálló és kitüntetett terjedelemben kerülnek bemutatásra és elemzésre.
- Némileg külön említést érdemel az az aktivitás, amit az új kormány a média és a nyilvánosság területén eddig kifejtett. Az a legelső pillanatoktól kezdve nem volt kétséges, hogy a kétharmados többséget a kormány ezen a – mindig is labilis és konfliktuózus - területen nagyon egyértelműen fogja érvényesíteni. **Azt azonban még**

a leggyanakvóbb ellenfelek sem gondolták, hogy a hazai média szervezeti, irányítási és jogszabályi környezetét az új hatalom egy-két hónapon belül radikálisan átrendezi. S mindezt úgy teszi, hogy csaknem egy évtizedre jó előre kívánnak a maguk szempontjából megnyugtató megoldásokat intézményesíteni. E döntéseknek viszonylag hangos lett mind a hazai, mind pedig a nemzetközi visszhangja, s talán éppen emiatt sikkadt el annak figyelemmel kísérése, miszerint a kormányzati tevékenység megszokott nyilvánosságát – s így ellenőrizhetőségét is - az új kabinet szokatlanul szűk keretek közé terelte. A HVG éppen a már említett „száznapos” időkből publikálta az Eötvös Károly Intézet abbéli kutatási adatait, amely szerint az új kormány jónéhány döntésével rongálja az átláthatósági követelményeket, s igyekszik korlátozni a végrehajtó hatalom külső ellenőrizhetőségét.

- Végül, röviden meg kell emlékeznünk arról is, hogy a nagyszabású személycserék forgatagában akadt néhány olyan jellegű személyi döntés, amelynek a visszhangja negatívabb volt és tovább is tartott, mint az ilyenkor megszokott viharoké. A korabeli sajtó alapján mindenekelőtt Schmitt Pál köztársasági elnöksége – erről már megemlékeztünk -, Domonkos László Ász-béli pozíciója, valamint Stumpf István alkotmánybíróvá történt megválasztása váltott ki a szokásosnál nagyobb viharokat. A kritikusok mindegyik esetben a kormányfői kezdeményezés parttalan és mindenféle ellensúlyok nélküli mivoltát nehezményezték.

Száznapos értékelések és egyéb írások az őszi nyitányhoz:

- Jelentés a jogállamiság állapotáról. HVG. Szept. 4.
- Száz nap jólét. Tamás Ervin, NSz. Szept.1.
- Népszabadság-összeállítás a száz napról, Csuha Ildikó, Bednár Imre, Tóth Ákos és Baka Zoltán írása. NSz. Szept. 4.
- Népszava, Szép Szó-összeállítás a száz napról; Petschnig Mária Zita, Debreczeni József, Ripp Zoltán írásai, szept. 4.
- Örült tempót diktált a kormány az első száz napban. Magyar nemzet, szept. 6.
- Az Orbán-kormány első száz napja. mth. Origo.2010.09.07. 08>08.
- Kapkodva álmodott gazdaságpolitikát a kormány, Index. 2010. szept.6.
- <http://www.fn.hu.belfold/> 20100908/kis lepesek nagy szavak orban

- Újratervezés. Mit végzett a kormány az első száz napban? /Ablonczy/ Hetiválasz, szept.9.
- Ötletek híján. Magyararancs, szept.9.
- Nem kért száz napot. Figyelő, szept. 9.

2. Az önkormányzati választások eredményei

2010. október harmadikán Magyarországon önkormányzati választásokat tartottak, ezen a Fidesz olyan mértékű győzelmet aratott, amelyhez hasonlót az elmúlt húsz évben egyetlen párt sem tudott felmutatni. Ez a - mondhatni – kiütéses győzelem nem volt váratlan, valamennyi közvélemény-kutató intézmény hónapok óta azt mérte, hogy a tavasszal kialakult erőviszonyok az elmúlt öt hónapban érdemben nem változtak. Az eredményeknek több szempontú elemzése lehetséges, s ehelyütt meg is próbálkozunk néhány fontosnak tűnő összefüggés megemlékezésével.

Először is, vegyük szemügyre röviden a részvételi nagyság kérdését. Az idei megmérettetésen a 46% körüli részvétel az országos választásokhoz képest alacsonyabb volt; aktivitás mindig is kisebb ősszel, mint tavasszal. A húsz százalékpontnyi differencia azonban sok volt és mindenképpen magyarázatot igényel. A tavaszihoz képest a kormánypárti tábor aktivitása jelentős mértékben csökkent, ám ez a változás még megnyugtatóan magyarázható azzal, hogy a távolmaradt sokszázezernyi jobboldali szavazó pontosan tudhatta: nélkülük is elsőprő győzelem várható. Így is történt, mert a baloldali és egyéb ellenzéki erők szavazótáborának aktivitása semmit sem növekedett. Sőt, inkább csökkent. (A részletekről majd a későbbiekben szólunk.) Vagyis ezen az őszön - alacsonyabb bázison - lényegében megismételhetőnek látszott a tavaszi kétharmados különbség. A Fidesz vezetőinek „előrelátását dicséri” az is, hogy még időben gondoskodtak a versenyfeltételek olyan értelmű változtatásáról, amelynek nyomán ez a többség még kirívóan alacsony részvételi mutatók mentén is szembeszökően megmutatkozhat. Mint kiderült, ez az alkotmányos változtatás az idén fölös óvatosságnak bizonyult. Mindenesetre tény, hogy ezen az októberi vasárnapon többen voltak azok, akiket az a tét nem izgatott annyira, hogy legalább a szavazataikkal beleszóljanak a politikai versengés aktuális állásába. Érezte ezt a forradalmi győzelmek megmagyarázásában nagy jártasságra szert tett kormányfő is, mert a választások estéjén a televíziónak produkált beszédében érdekes magyarázatot adott a nem várt méretű

távolmaradásra. Szerinte, akik otthon maradtak, azok az aktív résztvevőkre bízták képviselőiket, vagyis nem éltek a tiltakozás lehetőségével, tehát...tulajdonképpen támogatták az elmúlt hónapok kormányzati politikáját. Ez is egy érdekes, bár nem éppen ismeretlen álláspont.

A területi eltérések ezúttal nem mutattak olyan mértékű széttagolódásra, mint tavasszal. A Dunántúlon továbbra is megkérdőjelezhetetlen a Fidesz fölénye, a keleti országrészben viszont a Jobbik ezúttal egyáltalán nem mutatkozott olyannyira erős konkurensnek, mint áprilisban. Sőt. Éppen az lehetett a meglepetés, hogy az önkormányzatokban korántsem tudtak olyan pozíciókra szert tenni, amelyek következtében a Fidesz alkalmanként helyi koalíciókra kényszerülne szélsőjobboldali versenytársával. S ami még ennél is meglepőbb: a tavaszi versenyben a keleti országrészben úgy tűnt, hogy a szocialisták végképp a Jobbik mögé szorultak, de most ez a helyzet megváltozni látszik. Az MSZP több helyen mutatkozott erősebbnek, mint a Jobbik, s hosszabb távú túlélési képességei október után nem tűnnek annyira reménytelennek, mint ahogyan ez áprilisban látszott.

A legérdekesebb fejleményeket azonban ezúttal is a fővárosban láttuk kibontakozni. Először is, valóban történelmi jelentőségű elmozdulást mutat az, hogy sok-sok évized után a budapesti többséget jobboldali/konzervatív vezetés tudta megszerezni. E tényhez azonban szükséges néhány kommentárt hozzáfűzni. Először is, a baloldalon nem voltak képesek a távozó Demszky Gábor helyén megfelelő súlyú – és egységesen támogatott - jelölttel előállni, ezért Tarlós István győzelme előre látható fejlemény volt. Az azonban elgondolkodtató, hogy az egyértelmű többség a közgyűlés összetételében egyetlen mandátumos fölényt jelent, ami fölöttébb törékeny alap a leendő fővárosi kormányzáshoz. Másodszor, a 23 kerületből kilencben volt meggyőző, azaz legalább 55 %-os a Fidesz győzelme. Sok ez, vagy, kevés? Mindenestre, a 23 kerület többségében nem mondható nyomasztónak, s megfordíthatatlan erejűnek a Fidesz fölénye. A rejtett realitások továbbra is nagyon tarka profilú fővárost mutatnak, s nagy kérdés, hogy a vékony győzelem öröme milyen mértékben takarja el a győztesek szemét. Harmadszor pedig az is nyilvánvalóvá vált, hogy a baloldal legerősebb, de még éppen működtethető bázisát továbbra is a főváros jelentheti.

Nem sokkal, de éppen azzal a három–négy kerülettel, ami azért mégis csak jelenthet négy-ötszáz ezernyi lakosságot. Ez pedig nagyon is komoly háttér, annál is inkább, mert számukra más támaszték egyelőre nem is maradt.

A kisebb településeken soha nem látott mértékű pártfoglalásnak lehettünk tanúi. A Fidesz több mint ezer településen indított önálló polgármester-jelöltet, s közülük több mint hatszázan sikerrel vették az akadályokat. Ebben az értelemben a Fidesz az első olyan párt, amelynek nemcsak a „fenti” szinten sikerült abszolút többségre szert tenni, hanem „lent” is. Értve ezen azt, hogy **a tízezer lakosnál kisebb településeken az elmúlt húsz évben a függetlenek domináltak, azaz a pártoknak ezen a szinten nem volt sok keresnivalójuk. Most a Fidesz itt is domináns erővé vált.** Másfelől viszont éppen ebben a mezőben kellett szembesülniük azzal a kellemetlen következménnyel, hogy a helyi lakosság ugyan szereti a Fideszt, de még jobban a saját kipróbált vezetőjét. S ha őt szeretnék elmozdítani, akkor nincs az a példátlan erejű kormányzati támogatás, amiért a lakosság cserében hagyná a maga megbízható képviselőjét, Ezt a leckét még az elsőprő országos támogatottság mellett is kénytelen volt a kormányzó párt megtanulni Esztergomtól Gödöllőig, Felcsúttól Alcsútig, jónéhány településen.

Az önkormányzati választások eredményeit a pártok rendszerint előszeretettel értelmezik a maguk sikereként. E törekvések most is megfigyelhetőek voltak, azonban tény, hogy sikeresnek egyedül a Fidesz tekinthette magát. Négy évvel ezelőtt is ők voltak az önkormányzati választások győztesei, de mostani eredményeik egészen lélegzetelállítóak. 123-ról 596-ra emelkedett megválasztott polgármestereik száma, az összes megyei közgyűlést ezúttal is uralják, s a megyei jogú városok polgármesterei között a 2006. évi hathoz képest ma 22-ben ők töltik be a posztot, azaz csak Szegeden nem... Az MSZP esetében mindez fordítva van, 17 fővárosi kerületi polgármesteréből hármat, a 14 megyei jogú városi polgármesteréből mindössze egyet sikerült megtartania. A 2006-os 178 polgármesteri helyből ezúttal mindössze 49 maradt szocialista kézben. Mesterházi Attila a választások éjszakáján megpróbálta ezeket az eredményeket győzelemként értékelni, valószínűleg arra gondolva, hogy ezen az őszön a párt teljes szervezeti erodálódása, helyi szintű megsemmisülése sem volt elképzelhetetlen alternatíva.

A másik két pártról még ennyi mondanivalónk sincs, az LMP egyelőre végletesen beszorult a legnagyobb városok, s ezen belül is Budapest perifériájára, s kevés reményük lehet arra, hogy a közeljövőben a centrumba húzódhassanak. A Jobbik ugyan megvetette a lábát a keleti országrész jó néhány településén, de egyáltalán nincs komoly esélyük arra, hogy a meghatározó testületekben a Fidesznek bármiféle helyi egyensúlyává válhassanak.

A Fideszre, illetve a kormányra nézve ebből a jelentős győzelemből többféle komoly következmény is adódik. Egyelőre beérjük azzal, hogy ezek közül két fontos vonatkozást körvonalazunk. Egyfelől a frakció összetétele eme októberi vasárnap után szembetűnően megváltozott. A 265 fős frakcióban ezek után hetvenhat polgármester, s további félszáz olyan képviselő ücsörög, akiknek elsődleges kötődése az önkormányzatok megyei, városi testületeihez kapcsolható. Vagyis – a frakció felének hovatarozásakor a kormányzatnak azzal kell számolnia, hogy a várható kormány kontra önkormányzatok-típusú konfliktusok megvívásakor esetleg ellenérdekű felekként fognak viselkedni. Ez a képlet alapvetően írhatja felül az eddig mindenhatónak képzelt/hirdetett kétharmados mitológia működőképességét. (Ennek előjeleit érezhette maga a miniszterelnök is, mert a szeptember elején, Kötcsén elmondott beszédében már körvonalazta, hogy e változások akár még a frakció összetételét is felboríthatják.)

Másfelől, a közvéleményben és a média egészében jelentékeny módon megszorodtak az önkormányzatok kétségbeejtő finanszírozási háttéréhez kapcsolódó aggodalmak. Már a választások előtt jó néhány szakember figyelmeztetett az önkormányzatok kasszáinak törekeny helyzetére, az eladósodások drámai trendjeire, a vállalhatatlan és megoldhatatlan egészségügyi/oktatási intézmény-fenntartási kötelezettségekre stb. (Vígvári Andrástól Zongor Gáborig terjed az a lista, akik még időben jelezték mindazokat a gondokat, amelyekkel a leendő győzteseknek előbb-utóbb szembe kell nézniük.)

A választások előestéjén a kormányfő nagy terjedelmű interjút adott a Magyar Nemzet nevű sajtótermékben Csermely Péter főszerkesztő-helyettesnek. Az interjú készítője sem habozott feltenni azt a kérdést, amit az előbb mi is körvonalaztunk. Orbán Viktor – többek között – így válaszolt: „...Bátran és újszerűen érdemes az önkormányzati választások után gondolkodni, föl kell tenni a kérdést, hogy ha egyes önkormányzatokat csődbe visz az iskola működtetése, ha földhöz vágja őket a kórház üzemeltetése, akkor vajon továbbra is nekik kell-

e ellátniuk ezeket a feladatokat. Azt javaslom, hogy a kormány és az önkormányzatok közötti munkamegosztást gondoljuk újra az önkormányzati választások után...”

Ezen a ponton nem lennének igazságosak, ha legalább jelzésszerűen nem utalnánk arra a nagyszabású előkészület-halomra, amit a kormány az önkormányzati szféra működtetése kapcsán már május óta folyamatosan kifejtett. Ennek részeként nemcsak a választási rendszer változott meg, hanem azt is tudhatjuk, hogy januártól a megyékhez kerülő kormányzati megbízottak kezében fog zömében összpontosulni a korábbi országos hatáskörű szervek megyei szintű szervezeteinek közvetlen irányítása. Ma még csak keveseket izgatnak e változások, bár az előjelekből bátran kihámozható a korábban is követett holdingosítási logika megyei szintű megvalósítása. Magyarán, a kormányfő egyáltalán nem a levegőbe beszélt, amikor arra utalt, hogy a választások után alapvetően fogják átalakítani a kormány/önkormányzatok közötti hatásköri, finanszírozási, uralmi, s egyéb feladatköri viszonyokat. Lesz itt még újabb forradalom, nem állunk meg félúton... (E forradalomra nagy valószínűséggel legkésőbb a jövő év elején sort is kell keríteni. Ha másért nem, azért, amiért a Figyelőnek a választások utáni számában közölt – hat oldalas összeállításából világosan kiolvashattunk: hogy t.i. az önkormányzatok eladósodottsága olyan - több százmilliárdos - tétel, amely meglehetősen egyenlőtlenül oszlik meg az ország különböző területei között. S éppen a legeladósodottabb nagyvárosok között szép számmal lehet olyanokat találni, amelyek eddig a Fidesz sikeres helyi politizálásának szimbolikus hordozói voltak.)

Írások az önkormányzatok, illetve a választási eredmények témaköréhez:

- Megyei centralizáció. Kockáról kockára. Heti Válasz, júl. 29.
- Hiányzik innen az egyenes beszéd. Zongor Gábor- int. Nsz, szept. 27.
- Nagy tülekedés, pedig üres a kassza. NSz. szept. 29.
- Vígvári András: Gúzsba kötve keringőzni. NSz. szept. 25.
- Sok szavazat, gyors változás. Orbán Viktor- int. Magyar Nemzet, okt. 2.
- Teljes Fidesz-győzelem. Nsz, okt.4.
- Mindenkinek sikerült. MaNcs. okt.7.
- Cselekvésre felhatalmazva. Figyelő, okt.7.
- A tönk széle. Figyelő, okt. 7.
- Nagytotál. Heti Válasz, okt. 7.

- Másnap - a frakció összetételéről. Heti Válasz, okt. 7.

3. Három hét összegző kísérleteiről

A szeptember 17. és október 8. közötti három hét során némileg meglepő sűrűséggel ontották a napi- és hetilapok a legkülönbélebb, átfogó jellegű, összegzőnek szánt elemzéseket arról, hogy miben is lássuk/keressük az áprilisi választások után kialakulni látszó új világ lényegét. E – rövidnek mondható – időszakban több mint félszáz ilyen jellegű írás látott napvilágot, de természetesen nem szándékozunk valamennyijükről megemlékezni. Már csak azért sem, mert pl. az újságírói kísérletezések java nagyjából megismételte/újrafogalmazta/leegyszerűsítette a fajsúlyosabb gondolkodók által felvetett megközelítések lényegét. Másfelől viszont az is szembetűnő, hogy a többtucatnyi írás szerzői között megtalálhatók voltak a hazai elemző, „véleményformáló” értelmiség vezető alakjai is. Éppen ezért ebben az áttekintésben megelégszünk azon tucatnyi szerző vélekedésének a rövid ismertetésével, akiket korábbi munkálkodásaik nyomán viszonylag nagy biztonsággal tekinthetünk valóban mérvadóknak.

Az egyes szerzők a legkülönbözőbb szinteken, s egészen eltérő metszetekben fejtették ki a maguk mondandóit. A megjelölt idő viszonylag rövid mivolta miatt sem lehet ezeken az írásokon számonkérni a diskurzust, azaz az egymás megállapításaira megtett szükséges reflexiókat. (Hiszen nagyjából azonos időpontokban gondolkozhattak/fogalmaztak/írtak.) Sokkal inkább lehetett arról szó, hogy részben a nem sokkal előbb meg- és átértelt ún. „száznapos” megemlékezések, a félig-meddig kötelezően lebonyolított összegzések e szerzők közül sokakat maguktól is az átfogóbb jellegű vélemények megformálására készítették. Részben meg arról, hogy a választások óta eltelt csaknem öt hónap eseményei önmagukban is éppen elegendő élménnyel jártak ahhoz, hogy elérkezettnek lássák az időt a saját mérlegük elkészítéséhez. Az alább olvasható rövid rekonstrukciót első lépésben ezért úgy értelmezzük, minthogy e három hét során nagyon sokakban fogalmazódott meg a vágy arra, hogy a maguk saját, szuverén véleményüket közreadják mindarról, ami május óta történt. A továbbiakban megkíséreljük a sokféle vélekedés közös pontjait megtalálni.

Halmai Gábor – az ÉS szept. 24-ei számában - zárszót írt ahhoz a kéthónapos vitához, amit ő indított korábban útjára. Zárszava lényegében finomított változatban megismételte

mindazt, amit e fórumon hosszú hetek óta olvashattunk: Hogy t.i. *elkezdődött a jogállami keretek lebontása, a kialakulóban lévő rendszer alapvetően Illiberális jellegű, s a hozzászólók között is csak abban van/volt némi vita, hogy ez az új világ még egyáltalán demokráciának tekinthető-e, avagy már nem?* (A magam véleményét ezen a ponton nem mondanám még el, csak annyit jegyeznek meg, hogy a vitában megszólalók nagyjából egynemű /politikai/ kulturális közegehez tartoznak, s ezért egyáltalán nem meglepő, ha a különböző hozzászólók leginkább megerősítették, illetve továbbfejlesztették a kiindulópont nézeteit. Ezért ebben a vitában minden más szempontnál erősebben dominált a jogállami értékek védelmének kizárólagos mivolta, s a megszólalók nagy egyetértésben szűkítették le nézőpontjukat a Fidesz-vezette kormányzat – tárgykörhöz szorosan tartozó – döntéseinek elemzésére. S amennyire e lehatárolás a vitának erénye volt, annyiban a hátrányára is vált.)

Voltak ez idő tájt olyan szerzők is, akiket már nem annyira a jogállamiságot ért sérelmek könyvelése foglalkoztatott, hanem sokkal inkább a lehetséges okok firtatása. Heller Ágnes (okt. 2.) úgy véli, hogy a demokratikus berendezkedés sérülései azért sem váltanak ki a többségből semmiféle indulatot, mert ebben a közönyben az elmúlt húsz év valamennyi lényeges mulasztása, politikai hibája, tévedése és bűne komoly szerepet játszott. *Az eredendő bűnt a politikai uralkodó osztály folyamatosan követte el azzal, hogy a rövid távú érdekeknek, pillanatnyi előnyöknek adott állandóan elsőbbséget.* S tették mindezt rendszeresen az alapvető alkotmányos normák zavartalan megsértésével. A szekértábor-mentalitás pedig szinte ki is kényszerítette a heves politikai érzelmek mentén történő állásfoglalásokat, s ebben a nagyhangú küzdelemben a demokrácia minősége egyre kevésbé lett fontos. Azt kaptuk, amiért megdolgoztunk, s előbb-utóbb a mai Fidesz is megfizeti e tévedés/mulasztás árát.

Szinte ugyanezen a napon jelent meg Vásárhelyi Mária hosszú írása (okt. 1.), amely úgyszintén arra kereste a választ, hogy miért tűri a mai magyar társadalom mindenféle zokszó nélkül el azt, hogy elvegyék tőle a rendszerváltás legnagyobb értékét, a demokráciát? Szerinte mindehhez nem elegendő a Fideszt ostorozni, inkább *azt kellene megértenünk, hogy a mai magyar társadalom értékrendje miért távolodik oly erővel el az európaias értékektől, és miért mutat a mentalitásában egyre több közös vonást a keleties/balkáni attitűdökkel?* Ő úgy látja, hogy a mai magyar társadalom teljesen szétesett, az elemi bizalmi viszonyok is erodálódtak, s az elégedetlen, gyanakvó és egymásra is irigy társadalmi csoportok képtelenek arra, hogy a maguk mindennapi életével békében éljenek. A Fidesz „csak” meglovagolja és kiszolgálja ezt

a társadalmi közhangulatot, ami nem is fog addig megváltozni, amíg a magyar társadalom át nem lépi a maga történelmi árnyékát.

A megszólaló szerzők egy másik csoportjának az érdeklődési középpontjában a konkrét politikai cselekvők: a pártok, és a pártelitek tevékenységének és felelőségének a vizsgálata állt. Lengyel László (szept. 18 és okt. 7.) mindenekelőtt a kormányra lépett Fidesz gyakorlatát veszi kritikailag szemügyre. Úgy látja, hogy ez a rohamozó/foglaló/mindent elnyelni akaró politika nagyon is korlátozott érvényű, s mára már ki is merítette a lehetőségeit. *E politika lényege az állandó rajtaütés, az alkuk, megegyezések szisztematikus mellőzése. Mindez csak nagyon rövid távon lehet eredményes, ebből nem lesz - mert nem is lehet – konszolidáció, s ezzel a Fidesz történelmi jelentőségű tévedést követett el, mert félreértette azt, amit a reá szavazó társadalmi többség tőle várt.* Ebből legfeljebb egy korlátozott pretoriánus/harcias vazallus-uralom lehetséges csak – ám, ez a rendszer ellenkezik a magyar társadalom alapvető beidegződéseivel.

Lengyel köztudottan külső kritikusa a Fidesz világának, ám az meggondolkodtató, hogy a kormányzati táboron belül közismerten nagy tekintélynek örvendő értelmiségiek között is akadnak olyanok, akik – még ha ironikusan is, de azért - meglehetősen határozottan figyelmeztetik saját vezérkarukat az elmúlt hónapok egyoldalúságaira. Lovas Rezső (szept. 23.) – aki egyébiránt a Batthyányi Kör vezetője - arra figyelmeztet, hogy a bizalmat nagyon hamar el lehet játszani akkor, ha a hangoztatott békevággy nem bizonyul őszinte törekvésnek, s az utópiák rabságában való vergődés nemcsak a baloldal kizárólagos adottsága. A Fidesznek is meg kell küzdenie a maga utópiáival - legalább ezt az egyet feltétlenül érdemes megtanulniuk a legyőzött ellenfél sorsából. Egy másik rendszeres belső kritikus, Solymosi Frigyes (okt.7.) pedig amellet érvel, hogy a Nemzeti Együttműködést a kormánynak magán is gyakorolnia illenék, s nemcsak hirdetni. Eddig többször is nyílt voltna alkalom az összefogás és együttműködési szándékok komoly demonstrálására – lásd: köztársasági elnök megválasztása... – ám, ennek az ellenkezőjét tették. S a Fidesznek egy pillanatra sem szabad elfelejtenie, hogy példátlan méretű tavaszi győzelmét ellenfele kormányzati alkalmatlanságának köszönhette.

Volt ugyanez idő tájt olyan szerző is, aki elemző kapacitását a vereséget szenvedett baloldal sorsának alakulásának szentelte. Tamás Pál (szept.) minden korábbi kísérletet

meghaladó mélységben vette szemügyre azt a folyamatot, ahogyan az MSZP a 2000 utáni években fokozatosan veszítette el a maga korábbi bázisát. Hosszú tanulmánya azt is kellő meggyőző erővel mutatja be, hogy *a nagymértékű vereség után a baloldali vezetőknek úgyszólván fogalmuk sincs arról, hogy merre felé keressék a jövőjüket? S nem is lehet egészen addig, amíg nem lesznek képesek szembenézni az új magyar kapitalizmus némely alapproblémájával.* Ha ezt megtennék, akkor azt is felfedezhetnék, hogy a politikai jövőjüket legalább négy-ötféle modell közül is kiválaszthatnák. (Az elemzés egyik ki nem mondott, - de, nagyon is jól kiolvasható – következtetése az is, hogy a jelenlegi baloldal belső állapota nagyon messze van attól, hogy belátható időn belül a Fidesz érdemi kihívója, versenytársa lehessen.)

Ezekben a hetekben jutott még hely és idő arra is, hogy valaki a teljesen felszívódott és nyom nélkül eltűnni látszó liberálisok politikai szociológiai nekrológiát is megírja. Ádám Zoltán (szept. 24.) esszéje meglehetősen pontossággal diagnosztizálja azokat a stációkat, amelyek mentén a hazai liberalizmus – és pártja, az SZDSZ – megszűnt jelentékeny politikai tényezőként létezni. Az írásnak az is erénye, hogy mellékpillantásokban kellő képet kaphatunk a többi politikai erőnek a liberalizmushoz kapcsolható mozzanatairól is.

Végül akadtak természetesen olyan jelegű írások is, amelyek a politikai élet főszereplőit nemcsak egymástól elszigetelten, de egymásra tekintettel, s egyazon Rendszer keretei között értelmezték. Abban viszont már nagy-nagy különbségek voltak tapasztalhatóak, hogy az egyes szerzők milyen időhorizonton vizsgáldtak. Lakner Zoltán (okt. 8.) nagyjából öt évet átfogó, meglepően plasztikus és eleddig kevésbé elkoptatott érvekből megszőtt esszéje meggyőző magyarázat arra nézve, hogyan jöhetett létre 2010-re a Fidesz elsöprő méretű társadalmi támogatottsága. Ugyanakkor azt is feszes logikával vezeti le, ahogyan *a kormányra került Fidesz nem képes, nem akar és nem tud mit kezdeni ezzel a páratlan támogatással.* Tömören és nehezen vitathatóan mutatja ki annak a háromszög-alakzatnak a megoldhatatlanságát, amibe a kormány magát belavírozta: tartani a hiánycélt, csökkenteni az adókat, teljesíteni az adósságtörlesztést. Az ellentmondásos kormányzásból pedig azért nem fakadnak számukra drámai következmények, mert nincs ellenfelük. Azt is szépen írja meg és le: a három párt közül egyikük sincs abban a helyzetben, hogy – belátható időn belül - versenytárssá/váltópárttá nőhesse ki magát.... Szóval: szép és okos írás, az idei ősz egyik leghasznosabb és legjobb elemzése.

Az igazi meglepetést azonban UGYANEKBEN a lapszámban találhatjuk. **Nádas Péter (okt. 8.)** terjedelmes – kb. harmincezer karakternyi terjedelmű – nagyesszéje mintegy kétszáz évnyi /!!! / **perspektívában helyezi el a jelenlegi politikai helyzet értelmezhetőségét.** Ő három nagy modernizációs kísérletet lát, s úgy véli, hogy manapság éppen e legutóbbi kísérlet bukásának/kudarcának megalapozása zajlik. Aki ismeri az elmúlt egy-két évben adott interjúit, annak nem lesz meglepetés ez a gondolatmenet. Mindenesre, nekem több mint megdöbbséget okoz az a fantasztikus nagyvonalúság – és persze tehetség – ahogyan egyszerre képes történeti/szociológiai/filozófiai/gazdasági ismereteket egységes mondanivalóvá gyúrni és ... más elemzésekhez képest meglepően radikális következtetésekre jutni. (Remélhetőleg ezzel az összegzővel minél többeknek a kedvét meghozom ahhoz, hogy elolvassa ezt a Nádas-esszét. De előre szólnék, mondatról mondatra kell majd olvasni, és nagyon sokszor meg kell állni egy-egy mondat megértéséhez, mert néha egy-egy mondatban olyan sűrű jelentések rejtőznek, aminek felfejtéséhez bizony idő és szellemi erőfeszítés kell.) Kegyetlenül pontosan mutatja ki a hazugságok/eltitkolások/összszemzeti képmutatások szervessé vált rendszerét. (Az ő logikáját is elfogadva, én inkább **négy** elvetélt kísérletet látnék, mert szerintem a Kádár-korszak is az volt. Bár azt is értem, hogy Nádas miért nem hajlandó ezt a néhány évtizedet még csak *az elbukott kísérlet státuszával sem* felruházni.) **Több mint érdekes, hogy ki sem ejti írásban a Fidesz nevét, mégis az olvasó pontosan érezheti/értheti, hogy arról a Magyarországról van szó, amiben éppen benne élsz.** (There goes our dream – énekelte valaki valamikor, csak nekem éppen nem jut eszembe, hogy ki is volt az,talán: Boy George?)

Nem szaporítanám a sorokat: ez az írás az idei év legfontosabb és legszélesebb horizontot megnyitó elemzése annak megértése érdekében, hogy mit is kezdünk a mostanság kibontakozó-félben lévő rendszerrel. Hogyan, és mihez képest értelmezzük, minősítjük, ízlelgessük, szeressük/ne szeressük ezt a világot? **„Most a tekintélyuralmi hagyomány dominanciájának ideje érkezett el, s ez tényleg fordulat a magyar modernizációs kísérletek történetében. A közjó terhére felhalmozott magánvagyonok védelmében kell féken tartani a feszültségeket”** – írja valahol még az esszé legelején. S mire a végére érsz, addigra pontosan megérted, hogy egy ilyen jellegű berendezkedésnek nagyon is valós esélyei lehetnek arra, hogy újabb zsákutcával szaporítsák az újkori magyar történelem elvetélt reformkísérleteinek hosszú sorát.

A megidézett szerzők, vélemények csak első látásra beszélnek különböző nyelveken. Némi türelemmel belátható, hogy ugyanazon jelenség különböző szintjeit, metszeteit, oldalait írják meg és le. S egyben ki is egészítik egymást. Kiindulópontként, nyersanyagként és forrásként azonban tökéletesen elegendő háttérrel nyújtanak ahhoz, hogy mindezek elolvastával mindenki megalkothassa magának a neki leginkább megfelelő szintű értelmezési keretet. A Mához. Meg a lehetséges Holnaphoz.

A hivatkozott írások lelőhelyei:

- Halmai Gábor: Jogállami ellenforradalom - illiberális demokrácia. És. szept. 24.
- Heller Ágnes: Politikai bűnök és hibák. Népszabadság, okt.2.
- Vásárhelyi Mária: Roncs társadalom. És. okt.1.
- Lengyel László: A pretoriánusok kora. Népszabadság, szept. 18.
- u.ő.: Vazallusdráma. 168 óra- interjú, okt. 7.
- Lovas Rezső: Ez a béke lesz a végső? Heti Válasz, szept. 23.
- Solymosi Frigyes: Egy nyilatkozat szelleme. Figyelő, okt. 7.
- Tamás Pál: A magyar posztrevizionizmus. Kritika, 2010/szept. 16.-21. o.
- Ádám Zoltán: A liberálisok hűlt helye. MaNcs. szept. 24.
- Lakner Zoltán: Az árnyékon túl. És. okt.8.
- Nádas Péter: A dolgok állása, És. okt. 8.

Zárszó

„Csukott szemmel írnék, mintha volna idő...”

Schein Gábor: éjszakai utazás

// És, szept. 17//

Május vége óta is csaknem fél év eltelt már, s nemcsak a száznapos/kötelező emlékezés okán keressük azokat a támpontokat, amelyek segítségével ennek az új kormányzatnak a munkáját minél pontosabban megítélhetnénk. Egyre többször van/volt olyan érzésünk, hogy mi mindezt

már valaha láttuk, s nem is kell túlzottan sokat töprengeni annak felidezéséhez, hogy: mikor is?

Úgy tíz-tizenkét évvel ezelőtt, amikor a Fidesz legelőször kormányra került. Akkoriban volt mindennapos élményünk az a fajta metódus, amikor a kormányzati férfiak *kifelé* a rettenthetetlen és nagyon határozott partner, a nemzet érdekeit bármilyen körülmények között megvédeni szándékozó, felelős nemzeti vezetők pózaiban tetszelegtek. *Befelé* meg folyamatosan kettős játékot játszottak.

Egyfelől megállás nélkül építgettek valamiféle zavaros, különféle nemzeti identitások töredékeiből összehordott, túlzásokból és funkciótlan pátoszoktól zsúfolt magyarázat-rendszert. Olyat, amelyet egyébiránt folyamatosan szerettek volna a nemzeti lojalitás hűségpróbájaként beállítani – Mintha a kormányhoz fűződő pillanatnyi érzelmi viszony egyúttal az embernek a nemzetéhez történő kapcsolódásait is kizárólagossá tehetné.

Másfelől viszont a kormányzati döntési felelősséget nagyon is praktikusán viselték. Olyannyira, hogy a legkülönfélébb döntési területeken nem haboztak a pillanatnyilag leghasznosabbnak látszó megoldásokkal operálni, s egyáltalán nem zavarta e férfiakat az a tény, hogy e döntéseik értéktartalma köszönőviszonyban sem volt az általuk –általában hangoztatott – értékek érvényességével.

Ennyiben tehát nagyon is ismerős mentalitások, szólamok, megoldások visszaköszönésének lehetünk akaratlan tanúi. Vannak azonban nagyon jelentős különbségek is. **Az elmúlt öt hónapban a hatalmi szerkezetben intézményesített – meglehetősen előrelátó – változtatások arra utalnak, hogy nagyon sokat tanultak az egykori habozásaik kudarcaiból és e szférákban ezúttal nem fognak semmit sem a véletlenre bízni. Még szembetűnőbb az az eltökéltség, ahogyan holdingosítják az ország megmaradt – avagy, újonnan államosítható – vagyongészletét. Legyen ez direkt gazdasági terület, avagy csak rejtetten az. E téren mutatkozott eleddig leghatékonyabbnak és leginkább invenciózusnak az új Fidesz-kormányzat. És ez az, amelyről egyetlen szóval sem emlékezett meg eleddig a miniszterelnök, pedig – jutott neki bőven megszólalási lehetőség. Árnyéka, szürke eminenciása, Fellegi Tamás már jóval kevésbé keresi a nyilvános szereplési lehetőségeket, de az ő személyében az elmúlt húsz év egyik – kiemelkedően - leghatékonyabban kormányzati kulcsszereplőt tisztelhetnék—**ha

legalább a nyilvánosság előtt zajlana a páratlanul nagyarányú átalakítási/elsajátítási/újraosztó tevékenysége.

Az igazi különbségeket azonban a kormányzati tevékenységek peremfeltételeinek összehasonlításakor találhatjuk meg:

1998-ban a Fidesz egy olyan magyar gazdaságot örökölt, amelyben előttük – ritka kivételként – időlegesen sikerült megvalósítani a növekedés/egyensúly–probléma harmonikus megoldását, az előtte ezerszer elátkozott Bokros Lajosnak köszönhetően. 2010-ben nem volt sem növekedés, sem pedig egyensúly, mert mind a két dimenzióban kétségbeejtő állapotok uralkodtak. Közvetlen elődjük, Bajnai Gordon a körülményeihez képest elismerésre méltó erőfeszítéseket tett az egyensúly érdekében, de ez az eredményt a Fidesz álmaihoz/ígéreteihez képest semmisnek minősítették.

1998-ban a családok többsége érzékelhette a megindult növekedésből adódó jövedelem-bővülési és munkahely-bővítő tendenciák kedvezőbb hatásait is – 2010-ben mindennek leginkább az ellenkezője volt elmondható. Nemhogy javuló családi közérzettel lehetne számolni, hanem éppenséggel annak a következményeivel, hogy a lakosság többségének már ötödik éve a jövedelem-vesztés az alapvető élménye.

Tizenkét évvel ezelőtt az európai gazdaság, de a világgazdaság egésze is optimistább külső környezetet jelenthetett a magyar gazdaság számára. Jelenleg az európai gazdaság ezer bajtól szenvedve keresi helyét, s nem látni, hogy a két évvel ezelőtti világgazdasági sokkból milyen szerkezetben, milyen prioritásokat meg-és fenntartva fog kikecmeregni. Ami egyelőre biztosnak látszik, hogy a korábbi állapotokhoz képest összehasonlíthatatlanul nehezebb feladat külső forrásokhoz jutni, s az is valószínű, hogy ez a korlát néhány éven belül nem fog felpuhulni.

1998-ban az új kormányzati felállásban a Chikán/Járai/László Csaba/ Surányi – féle kvartett tagjai a meglehetősen óvatos, körültekintő és egyensúlyőrző gazdaságpolitika híveinek voltak mondhatóak. Tizenkét év elteltével pedig egy, csak egy Matolcsy –nevű legény van talpon e vidéken...Micsoda különbség.

S végül: 1998-ban még nem voltunk az Unió tagjai, nagyobb felelősséggel és felelőtlenséggel kalandozhattunk a mozgástér-bővítés kelet-európai pusztáin, mint manapság. Jelenleg azonban tudomásul kell vennünk az uniós tagságból szervesen következő szuverenitás-feladás következményeit is. Ha már az előnyeit is szeretnénk élvezni. (Legalább a saját klientúránkkal)

Szóval: mi úgy ítéljük meg, hogy a tizenkét évvel ezelőtti külső körülmények radikális megváltozása nagyon erőteljesen kényszeríthetné ki egy egészen más stílusú, más tartalmú, újfajta kormányzati politizálás szükségességét. Ami egykoron talán bevált, az manapság egészen bizonyosan enyészetre ítéltetett. Jut eszünkbe, amíg ezt az összegzőt írtuk, megjelent közben az Economist legutolsó száma, s benne egy tizenhat oldalas „Special issue”- How to grow- címmel. (Economist, oct.9th) Ez a különös gonddal szerkesztett melléklet arra keresi a választ, hogy a jelenlegi világ tíz legfejlettebb gazdasága – az USA-tól Olaszorszáig – mit kellene, hogy tegyen annak érdekében, hogy ezen országok gazdaságaiban megint a szerény, de biztos növekedés legyen a meghatározó tényező? E kérdésfeltevés már csak azért is indokolt, mert a tíz legfejlettebb ország jövő évi növekedési kilátásait – a tavaszi optimista változatokhoz képest - most ősszel mindenütt lefelé korrigálták, az egy Németországot kivéve. *A válasz szerint két kulcselem lenne a hosszabb távú megoldás feltétele. Az elengedhetetlen strukturális reformok megkezdése, illetőleg az eddigieknél sokkal bölcsebb és körültekintőbb gazdaságpolitika követése...*

Úgy véljük, az elmúlt öt hónap nyomán a jelenlegi kormányzati vezetőknek számos okuk lenne arra, hogy ezt az Economist-számot alaposan tanulmányozzák.

Lehet persze továbbra is kétféle tintával írni. Mintha lenne időnk.

Kéri László - Petschnig Mária Zita. 2010. szept. 20-okt. 15.